

Petri nomine a Marco ejus discipulo atque evangelista consecrata est ^a: ipseque in Ægyptum directus a Petro apostolo, verbum veritatis prædicavit, et gloriosum consummavit martyrium.

Tertia autem sedes est apud Antiochiam ^b beatissimi sui apostoli Petri, quæ habetur honorabilis, eo

^a Quesnell. : *Quia ipse in Ægypto primus verbum veritatis a Petro directus prædicavit.*

^b Quesnellus : *Item beati Petri habitatione venerabi-*

quod illam primitus, quam Romam venisset, habitaverit, et illic primum nomen Christianorum novellæ gentis exorditum est ^c.

Huc usque etiam Gelasius : Quesnellianus codex aliquod habet præterea de Hierosolymitana et Ephesiua sede.

lis. Gelasius vero : Petri nomine habetur honorabilis.
^c Apud Quesnellum rectius exortum.

CARMINA.

CARMEN PRIMUM.

^a *In laudem Davidis.*

Nunc Damasi monitis aures præbete benignas,
Sordibus depositis purgant penetralia cordis,
Curia cum renovant Christo servire parati.

Prophetam ^a Christi sanctum cognoscere debes :

Pastorem puerum multis e fratribus unum,

Angelus ex ovibus rapuit, regemque dicavit,

Organa qui sciret manibus componere solus,

^b Psallere per citharam populo cælestia regna.

Ingentem, clypeoque gravi, frustra que miuantem,

^c Impium, maledicum, phaleras ac tela gerentem,

Surdorum demens coleret qui templa deorum,

Maclavit saxo tereti, truncumque reliquit,

Judicioque Dei ingenti mox cæde peracta,

Monstravit populis, tulerat quæ ex hoste trophæa :

Nam Damasus ^d scit, Sancte, tuos Deus, ipse triumphos.

^a Baronius hæc præfatur ante hos versus : *Acceptis his S. Hieronymi lucubrationibus in Psalterium Davidis, Damasus laudem tanti regis atque prophetæ his cecinit versibus, quos reperimus in bibliotheca basilicæ Sancti Petri, codice 1 sancti Hieronymi, qui concinet expositionem ejus in Psalmos, habet eosdem codex Vaticanæ bibliothecæ, licet utrobique admodum depravati legantur.* Hæc ille. Quæ autem de Davide canit Damasus, habentur in sacris litteris Regum I, Idem Baronius : *Hieronymi versus, quos recinens ad S. Damasum misit, habent iidem codd. cum ejusmodi inscriptione.*

VERSUS DOMNI HIERONYMI PRESBYTERI.

Psallere qui docuit dulci modulamine sanctos
Noverat iste, decem legis qui verba dedisset,
Quot digitis cithara choris, totidemque dicavit
Nomina vel signum numerum Crux ipsa notaret.
Credere quid dubites ? virtus regit omnia Christi,
Qui varias juxxit uno sub carmine linguas ;
Ut pœudes, volucresque Deum cognoscere possint :
His sonus est fides, mentes qui mulcet amaras ;
Sic creatura prior tanto de munere gaudet,

^a Hinc suspicior sumendum esse initium hujus carminis, ac priores tres versiculos non huc pertinere, sed potius ad eos, qui in variis cod. mss. leguntur a Hieronymo ad Damasum cum suis in psalterium lucubrationibus : nam primo citra aliquod incommodum separari a cæteris possunt, qui in laudem Davidis scripti sunt ; quin potius nitor orationis id postulare videtur : deinde in Vat. cod. 4226, post priorem illum versiculum . *Nunc Damasi monitis, etc.*, hi sequuntur uno statim contextu, qui ex iisdem Hieronymi versibus sumpti sunt :

^{*} Hic sicut duplex annotationum series, ita et duplex adeas lectorem remittendi modus : Sarazanti notas numeris, Merendæ litterulis designantibus.

CARMEN II.

De Christo.

Christe potens rerum, redeuntis conditor ævi,

Vox summi sensusque Dei, quem fundit ab alta

Mente Pater, tantique dedit consortia regni,

Impia tu nostræ domuisti crimina vitæ,

Passus corporea mundum vestire figura,

Affarique palam populos, hominemque fateri.

Quem Verbo inclusum Mariæ mox numine viso.

Virginci tumere sinus, inuuptaque Mater

Arcano obstupuit compleri viscera partu,

Auctorem paritura suum, mortalia corda

Artificem texere poli mundique, sub imo

Pectore, quo totum late complectitur Orbem.

Et qui non spatii terræ, non æquoris undis,

Nec capitur cælo, parvos ^a confluit in artus,

Quin et supplicii nomen nexusque subisti :

Ut nos surriperes letho, mortemque fugares

Offerat ut Domino salvet quos gratia vocis ;

Quisque silit veniat cupiens haurire fluentia :

Inveniet latices servant qui dulcia mella.

Oret pro nobis Beatitudo tua, beatissime Papa.

Penultimum versus : *Quisque silit, etc.* incisum vidi in antiquo libro marmoreo. pro fontibus, ante Ecclesiam S. Bartholomæi in Insula, caractere antiquo, ut Damasi tempore scriptus videatur. Exstant etiam plures S. Damasi ad S. Hieronymum et hujus ad illum epistolæ quas in hac nostra epistolarum S. Damasi collectione hic habes.

^a Antea legebatur *confluxit*; forte *confulsit* legendum a *confusio*, si non, et *confusit* a *confuso*, ut Lucretius lib. 1 :

Undique ponderibus solidis confluit ad imum.

Carmina tamen ipsa haberi cum Claudiani poematibus D reperi hoc titulo : *De Christo servatore*, apud quem verbum illud *confusit*, *confusit* legitur, et conjecturam meam confirmavit. Sed si forte non sunt Damasi versus toti, neque Claudiani certe erunt, cum a Christi nomine fuerit alienius, teste S. Augustino,

Quisque silit, veniat cupiens haurire fluentia,

Inveniet latices, servant qui dulcia mella,

Sordibus expositis purgant penetralia cordis

Cor quoque cum renovant Christo servire parati.

Quamobrem unum omnes antea eumdemque locum

occupantes, confusi deinde, ac separati sunt.

^b Idem cod. *per cytharam populi.*

^c Ibid. *impia.* Scribendum *impium.*

^d Idem cod.

.....Scit, Sancte, tuos monstrare triumphos.

Morte tua, mox æthereas evectus in auras,
Purgata reparans lætum te luce, Parentem
Augustum foreas, festis ut sæpe diebus
Annua sinceri celebret jejunia Sacri.

CARMEN III.

De Ascensione Christi.

Ad sedem propriam Deus exsule morte resurgit,
Ut vitam doceat credentibus esse futuram,
Angelus hæc verba cecinit, quod uterque reportans
Sic venturus erit, sic Christum credere fas est.

CARMEN IV.

De Nomine Jesu.

In rebus tantis Trina conjunctio mundi
Erigit humanum sensum laudare venuste:
Sola salus nobis, et mundi summa potestas
Venit peccati nodum dissolvere fructu
Summa salus cunctis nituit per sæcula terris.

lib. v de Civitate Dei, cap. 26, et poeta paganus vocetur ab Orosio, lib. vii, cap. 37, et a Paulo diacono, lib. xii, in additis ad Eutropium; sed Mamerti Claudiani presbyteri potius erunt, qui christianus poeta fuit, de quo Sidonius Apollinaris epist., lib. iv, epist. 3 et 41, et lib. v, epist. 2, et Gennadius, ac Honorius de Scriptoribus Ecclesiasticis. Certe carmen istud cæteris longe est elegantius.

¹ Ita emendavimus, cum antea legeretur: *Ad vitam doceat credentibus esse futurum*. In actis Apostolorum, cap. 1, legitur ab angelis dictum: *Hic Jesus qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum*.

² Habet hoc et sequens epigramma nomen JESU scriptum in serie primarum litterarum versuum, quæ acrostichis dicitur, ac ultimarum etiam litterarum, quæ telestichis, quales habentur Erythrææ sibyllæ versus Græci, in oratione Constantini imp. ad sanctorum cætum, apud Eusebium post Vitam illius; Latineque redditi apud sanctum Augustinum, lib. xvii de Civitate Dei, cap. 23, et apud Eusebii interpretes Portesium, et Christophorsonium, ac Gyraldum de poetis, quam vero habet Panvinius in libello de Sibyllis, prior est Portesii prædicti, altera Gyraldi: in quorum achrostichide legitur, ut scribit S. Augustinus: *ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΣ ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ ΣΩΤΗΡ*, quod est Latine: *Jesus Christus Dei Filius Salvator*. In eademque oratione interpretes prædicti addunt *Cruz*. Gyraldus *Crucifixus*. Eusebius refert Ciceronem, illud poema cum forte perlegisset, in Latinam convertisse orationem, suisque scriptis attexuisse; idemque Cicero, lib. de de Divinatione ii, de Sibyllæ versibus ait: *ea quæ ἀπορρηχίζε dicitur, quum deinceps ex primis versus litteris aliquid connectitur, ut in quibusdam Ennianis, atque in Sibyllinis, ex primo versus cujusque sententiæ primis litteris illius sententiæ carmen omne prætextitur*. Hæc Cicero; Enni autem illa perierunt. Plauti etiam comædiarum argumenta fabulæ nomen primæ versus litteræ præ se ferunt, usus est hoc eodem genere, et Porphyrius in Panegyrico, Constantino Augusto, dicto, in acrostichidibus; teleschidibus, ac mediis etiam versuum litteris; digna lectu, quæ habes inter epigrammata et poemata veterum poetarum, usus est et Rhabanus Maurus de laudibus sanctæ Crucis, figura secunda usi sunt, et posteriores, prout in sepulcro Petri Leonis nobilissimi civis Romani ad D. Pauli basi-

A

CARMEN V.

De eodem.

Jure pari regnat communis conditor ævi
Et cum Patre pia regnat sublimis in arce
Sidereo sanctis insidit numine regnis.
Unde mare et terras solo videt omnia nutu
Suggestit humanis, et donat munera rebus.

CARMEN VI.

De cognomentis Salvatoris.

Spes, Vita, Salus, Ratio, Sapientia, Lumen,
Judex, Porta, Gigas, Rex, Gemma, Propheta, Sacer-
Messias, Sabaoth, Rabbi, Sponsus, Mediator, [dos.
B Virga, Columna, Manus, Petra, Filius, Emmanuelque,
Vinea, Pastor, Ovis, Pax, Radix, Vitis, Oliva,
Fons, Paries, Agnus, Vitulus, Leo, Propitiator,
Verbum, Homo, Rete, Lapis, Domus, Omnia, Chris-
[tus, Jesus.

licam; quorum initiis versuum hoc nomen (*Petrus Leonis*) conficitur, qui ante annos quingentos vixit. Pater enim Anacleti II pseudopontificis fuit. Intergrum id exhibuit epigramma Baronius, tom. XII, anno 1141. Imo et in sepulcro Eusebii episcopi Vercellensis, habetur vetus memoria, in qua *Eusebii episcopus et martyr* inscribitur primis versuum litteris: integram hæc edidit Jo. Stephanus Ferrerius in lib. de episcopis Vercellensibus. Et in monumento sanctæ Eugenie martyris Cordubensis, apud Ambrosium Morales in Appendice ad Eulogium. Et in epitaphio Ugonis ducis, quod habet Baronius tom. Annal. II, anno Christi 1002, in principiis, mediis, ac finibus versuum. Et B. Eugenius episcopus Toletanus junior in suo epitaphio, in quo Eusebius, initii Misellus ad fines exprimitur. Et alio Eventii in quo Nicolao principiis Eventius, desinentibus litteris efficitur. Item in epistola S. Columbani abbatis in principio, quam edidit Sirmondus simul cum aliis opusculis, B. autem Eugenii epitaphium protulit, et Baronius tom. VIII. Ac in epitaphio S. Florentini abbatis, quod refert et Baronius in Appendice tom. XII, ad annum 553, cujus versuum capite hæc nomina leguntur: *Florentinus Abbas in pace quiescit, Amen*. Exstat et Neapoli in ecclesia S. Januarii, Stephani ducis epitaphium, cujus primæ versus litteræ, ac etiam posteriores Stephanus consul bis legitur; refert integrum Cesar Caracciolus in sua Neapoli Sacra, et Julius Cesar Cappaccius in Historia Neapoli.

³ In Græcorum Epigrammatum lib. 1, duo sunt poemata, in Bacchi unum, alterum in Apollinis laudem, diversa mendacium deorum nomina exprimentia: magno studio, utraque concinnata, juxta quatuor et viginti Græcarum litterarum numerum, in versibus totidem, ac singulis etiam verbis, carminis cujusque eadem littera incipientibus. Græcorum hoc artificium sanctus Damasus feliciter emulatus est, vel etiam superavit, qui septem hisce versibus omnia ferme nomina Christo Servatori, a prophetis atque apostolis tributa, adeo artificiose, et concinne complexus est, ut nec syllaba redundet. Cæterum cum et sanctus Dionysius Areopagita libro-peculiariter, et ex recentioribus nonnulli de divinis nominibus luculenter scripserint, neque ulla in his versibus sit difficultas, frustra multis congerendis tempus non perdimus. In 1 versu deest syllaba.

; Hæc omnia, atque Salvatoris cognomenta simili carmine complexus est, eorumque vim explicat

Oriente, v sæculi poeta christianus, in Thesaur. Anecd. Mart., tom. V, pag. 43.

CARMEN VII.

¹ De S. Paulo apostolo ^a.

Jamdudum ^b Saulus, procerum præcepta secutus,
^c Cum Domino patrias vellet præponere leges,
 Abnueret sanetos Christum ^c laudare prophetas,
 Cædibus assiduis ^d cuperet discernere plebem,
 Cum lacerat sanctæ Matris pia fœdera cæcus
 Post tenebras verum meruit cognoscere Lumen.
 Tentatus sensit posset quid gloria Christi,
 Auribus ut Domini vocem, lucemque recepit,
 Composuit mores, Christi præcepta secutus.
^e Mutato placuit postquam de nomine Paulus,

¹ Egregium carmen S. Damasi de conversione Pauli vocat Baronius in notationibus ad Martyrologium, 25 Januarii; estque actionum illius index.

² Ipsemet Paulus in epistola ad Galatas, cap. I, ait: *Et proficiebam in Judaismo supra multos coetaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum.*

³ Frequens in sacris Literis hoc plebis nomen, idemque est ac *populus*. Paulus, epist. ad Rom., cap. IX: *Sicut in Osea dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam.* Porro Osee locus ita habet, cap. II, in fine: *Ac dicam non populo meo: Populus meus es tu.*

⁴ Sic et Walfridus Strabo de S. Paulo apostolo:

Saulus qui sanctas mulctavit carcere turbas
 Credulus efficitur, mutato nomine Paulus, etc.

In Actis Apostolorum a nece S. Stephani quæ scripta habetur cap. VII, semper Sauli nomen legitur: quo similiter nomine a Christo Domino in conversione illius Saulus appellatur, et ad Ananiam etiam in visu Domini idem nomen dicitur: et ab ipso Anania Saulus vocatus est, et a Spiritu sancto etiam sic dicitur cap. XIII Actorum: *Separate mihi Barnabam et Saulum in opus ad quod assumpsi eos;* et paulo post eodem cap. scribitur: *Saulus autem qui et Paulus,* etc., et deinceps semper Paulus dicitur in iisdem Actis; et a se ipso semper, et ab aliis omnibus Pauli nomine nuncupatur. De quo varie doctorum reperitur opiniones. Nam a Deo impositum illi Pauli nomen volunt; Chrysostomus in homilia de conversione sancti Pauli, tom. III, et Oecumenius in Acta Apostolorum. Sed ab Anania in baptisate hoc nomine vocatum scribit S. Ambrosius serm. 31, edit. Romanæ. A Sergio Paulo denominatum Paulum vult S. Hieronymus in epistola ad Philemonem, ob victoriam de ipso Sergio Paulo ad fidem converso, sed Baronius tom. I Annal. ab ipso Sergio Paulo traditum nomen ob clientelam, et amorem erga illum existimat: quod multis ejus ævi exemplis nititur. Duplex illi fuisse nomen Sauli, et Pauli opinatur Sedullius, in epistolas Pauli, ex verbis illis Actorum Apostolorum: *Saulus autem qui et Paulus,* etc. Item Origenes in præfatione epistolæ ad Romanos: *Hoc est, apud Hebræos Saulum vocatum, apud Romanos Paulum.* Non mutasse nomen, sed ex Saulo factum Paulum, ex superbo humilem, dicit S. Augustinus in tract. 2 in Psalmos, et S. Ambrosius in Pauli epistolas.

² De tempore quo raptus fuit Paulus ad tertium cælum variant etiam doctores. Sunt qui putent eo tempore raptum, quo mansit tribus diebus, et tribus noctibus non videns, neque manducans, neque

^a At cod. Vatic. 5104 sic habet: *Damasus papa in proœmium Epistolarum Pauli de ejus mirificis præconiis.* Ven. card. Thoinas. In *Conversione S. Pauli Apostoli.*

^b Alter Vat. cod. 1598, in modum.

^c Id. laudasse.

^d Hæc iterum de S. Saturnino, de SS. Nereo et Achilleo.

^a ^d Mira fides rerum, subito ^e trans æthera cœli

Noscere promeruit, possent quid præmia vitæ
 Conscedit raptus martyr penetralia Christi,
 Tertia lux cœli tenuit paradisi euntem;
 Colloquiis Domini fruitur, secreta reservat.
 Gentibus ac populis jussus prædicere vera,
 Profundum penetrare maris, noctemque diemque
^f Visere ^g, cœi magnum ^h satis est vixisse latentem,
ⁱ Verbera, vincla, famem, lapides, rabiemque fera-
 Carceris illæviam, virgas, tormenta, catenas, [rum
^j Naufragium, lacrymas, serpentis dira venena,
^k Stigmata non timuit ^l portare in corpore Christi.

bibens; quam sententiam non approbat Baronius d. tom. I Anal. ad ann. Christi 30. Nam cum ipse Paulus in cap. II ad Corinth. dicat: *Ante annos quatuordecim, a tempore quo eandem epistolam scribebat, sese ad tertium cælum vectum;* certe non hoc, quo conversus, et baptizatus est anno, sed post octo annos id factum fuisse affirmandum est.

² Totus hic versus intercidit in cod. Fuld. in editione Veneta ann. 1533 Epistolarum divi Pauli, sicut totum prope carmen, ita et versus iste diverse:

Vixit, at hunc tantum mirum est superasse laborem.

Utraque lectio obscura: priori fortassis lux dari possit ex hoc Horatii versu:

Nec vixit male, qui natus moriensque fœfelit.

ut fiat allusio ad Neoclis dictum *λαθε βιώσας.*

³ De rabie ferarum fatetur Paulus Corinth., XV, se *Ephesi pugnasse cum bestiis;* sed per bestias homines feros et pravos intellexisse, sentiunt Tertullianus, Chrysostomus, et alii. Sic legitur in II ad Timoth., IV: *Eum liberatum fuisse de ore leonis:* quo loco ore leonis, Neronis crudelitatem significatam esse interpretes docent; sed hæc fusiis Baronius, tom. I, ad ann. Christi 55, cap. V. Nam et sanctus Ignatius ad Romanos scribens ait: *A Syria Romam usque cum bestiis depugno, per terram et mare, die ac nocte vinculus cum decem leopardis, hoc est, cum militari in custodia, qui ex beneficiis priores sunt.*

⁴ Hæc, habentur in Actorum Apostolorum, cap. XXVII et XXVIII. Et quæ acta Arator subdiaconus heroico carmine expressit ad Vigilium pontificem: præclareque Prudentius in præfatione lib. primi contra Symmachum describit naufragium, et serpentem, etc., cujus initium; *Paulus præco Dei,* etc. Qui, et Petrum etiam naufragantem in fluctibus, ac ne emergeretur, erexit dextra Domini, in præfatione lib. II contra eundem Symmachum eleganter cecinit:

Simon quem vocitant Petrum, etc.

Quod et Juvenecus presbyter ex Evangeliiis hexametris versibus transtulit lib. III.

⁵ Idem Paulus ait: *Ego stigmata Domini Jesu in corpore meo porto.* Illud vero lectorem admonitum velim, carmen hoc ex duplici editione acceptum fuisse, altera est Aldi Manutii anni 1501, altera Christophori Broverii Societatis Jesu, quam plurimum æstimavimus, cum hos S. Damasi versus deprompserit ex codice manuscripto sacrarii Ecclesiæ Fuldensis antiquissimo, ut ipse testatur his verbis: *Versus sancti Damasi papæ descripti ex eo libro, quem gloriosus sanctus Bonifacius Germanicæ nationis apostolus circumtulit, cujus argumentum novi*

^e Prior end. *sublimis ad æthera vectus; alter, trans æthera vectus.*

^f Prior eod. cum magnum, sed hæc alia obscurior.

^g Ita etiam apud Ven. Thomas. Oper., tom. II, pag. 382. Forte Damasus alludit ad verba ejusdem apostoli, II ad Corinth., XI et XII.

^h Iterum de SS. Nereo et Achilleo, et carmen de S. Eutychio.

Credentes docuit possent quo vincere mortem.
 Dignus amore Dei ^a vivit per sæcla magister.
 Versibus his breviter fateor, sanctissime doctor
 Paule, tuos Damasus voluit monstrare triumphos.

CARMEN VIII.

^a De S. Andrea Apostolo ^b.

Decus sacrati nominis,
 Vitamque nomine ^c exprimens,
 Hoc te ^d decorum prædicat
^e Crucis beatæ gloria.
 Andrea, Christi apostole,
 Hoc ipso jam ^e vocabulo
 Signaris isto nomine
 Decorus idem mystice.
 Quem Crux ad alta provehit,

TESTAMENTI HARMONIA. Inscriptus vero liber his verbis erat: *Sanctus Bonifacius præsentis libri sanctus est dum vivit.* Floruit autem S. Bonifacius, Gregorius et Zacharia Romæ pontificibus anno salutis humanæ 750. Is porro titulus verbi præfigitur in eodem codice: *incipiunt versus S. Damasi in S. Paulum apostolum*, sub finem vero aliquot versus injuria temporum absumpti sunt, nonnulli aliter habentur ac in Aldi editione, nam ubi Aldus habet: *Dignus amore Dei vivit per sæcla magister*; Broverius e citato ms. edidit: *Dignus amore datus in sæcla magister.* Si quis autem supplerit (populis) hand absurde fecerit, cum gentium magister S. Paulus dictus fuerit. Versu penultimo legitur in Aldi editione: *Versibus his breviter fateor, sanctissime doctor.* In ms. autem: *Versibus his patrone ter justissime noster.* Quod magis probare, absumptaque syllaba, facile restitui potest hoc modo: *Versibus his, patrone Pater justissime noster.* Neque a sensu aut a stylo S. pontificis abhorret. Versu ultimo apud Aldum: *Ipse tuos Damasus voluit monstrare triumphos*; apud Broverius: *Sancte, tuos Damasus voluit monstrare triumphos.*

^a Elegans carmen S. Damasi papæ de Andrea crucem passo. Baronius in Martyrologium ultima Novembrijs. Mihi vero non videtur esse Damasi, sed recentioris cujusdam. Et quod initio ait Damasus:

Decus Sacratæ Nominis,
 Vitamque nomine exprimens, etc.
 Andrea, Christi apostole,
 Hoc ipso jam vocabulo
 Signaris isto nomine.

Alludit ad Andree nomen; ἀνδρείος enim virilem, fortem significat. De S. Andrea S. Paulinus natali q. S. Felicis:

Hic Pater Andreas, hic qui piscator ad agros
 Missus, vaniloquus docuit mutescere linguas,
 Qui postquam populos ruptis erroris iniqui
 Retibus explicuit, traxitque ad retia Christi
 Thessalicas fuso damnavit sanguine Patras.

^a Justus Lipsius in lib. de Cruce, cap. 7, ambigit an vera fama sit de cruce decussata, in qua fertur S. Andreas cruciatus fuisse, nam Hippolytus scribit crucifixum Andream Patris in Achaia, ad arborem

^a Sic Paulum Apostolum præ cæteris vocari solitum intelligimus ex Paulino, epist. 23, n. 11; epist. 30, n. 5; epist. 52, n. 23; epist. 37, num. 3, et poem. 16, vers. 260, et poem. 34, vers. 555.

Maluit ille tamen Verbum curare Magistri.
 Cuncta licent, non cuncta juvant;
 Hoc enim in Verbo Domini docet ille Magister,
 Quo duce sideras nititur ire vias.

^b Ven. card. Thomasius non habet; sed legitur in Mozarabo edito per cl. Blanchinum ex archivio Vo-

A Crux quem beata diligit,
 Cui Crux amara præparat
 Lucis futuræ gaudia.
 In te crevit mysterium
 Cluit gemello stigmatæ
 Dum probra vincis per Crucem,
 Crucisque pandis ^f sanguinem.
 Jam nos foveto languidos,
 Curamque nostri suscipe,
 Qui per Crucis victoriam
 Cœli petamus patriam.

CARMEN IX.

^a In SS. Apostolorum Catacumbas ^e.

Hic habitasse prius sanctos cognoscere debes,
 Nomina quisque Petri pariter Paulique requiris.

B olivæ rectam. Adde sanctum Petrum Chrysologum, qui in sermone 133, in sanctum Andream apostolum, sub finem hæc ait: *Petrus ramque crucem, arborem conscendit Andreas.* Qua de re Baronius in Martyrologio, 30 Novembris, et Bosius lib. 1 de Cruce.

^a Exstabant olim hi versus ad basilicam sancti Sebastiani, in quo loco sanctorum apostolorum Petri et Pauli corpora jacuerunt, Platoniamque eam dixere, ut apud Bedam, qui scribit: *In quo loco Platoniam ipsam ubi jacuerunt corpora sancta versibus adornavit*; apud Anastasium, qui ait: *Et edificavit Platoniam, ubi corpora apostolorum jacuerunt, idem Petri et Pauli, quam et versibus ornavit*; apud Adonem, qui eadem quæ Beda; brevitarium Romanum: *Platoniam etiam ubi corpora sanctorum Petri et Pauli aliquandam jacuerunt edificavit, et exornavit elegantibus versibus*; et apud alios, qui de his carminibus etiam mentionem fecere, quod et affirmat Baronius in appendice post tom. XII, pag. 944, qui ex hæc editione hos versus protulit in hæc verba: *Quod pertinet ad epitaphium ibidem ad Catacumbas inscriptum, idem in churtis hactenus conservatum, hic tibi in integrum reddimus.* Platoniam vero dictam puto a fabricæ et concamerationis latitudine, sic et Platonem dictum refert Laetius a frontis latitudine, sed et ob latitudinem pectoris, apud Suidam, seu amplitudinem orationis. Bibliothecarius de Sixto III scribit:

C *Hic fecit Platoniam in cœmeterio Calizii via Appia, etc., forte instauravit, vel ornavit.* Vide tamen Baronium, tom IV, aliter Platoniam interpretantem. Ad hujus vero epigrammatis intelligentiam, libet hæc afferre verba epistolæ S. Gregorii papæ, Registri lib. III, cap. 30, ad Constantinam Augustam: *De corporibus vero beatorum Apostolorum quid ego dicturus sum; dum constat, quia et tempore quo passi sunt, ex Oriente fideles venerunt, qui eorum corpora sicuti civium suorum repeterent, quæ ducta usque ad securum Urbis milliarium, usque ad locum, qui dicitur ad Catacumbas, collocata sunt, sed cum exinde levare omnia eorum multitudo conveniens niteretur, ita eos ut tonitruum atque fulguris nimio impetu terruit atque disperdit, ut alia denuo nullatenus attentare præsumerent. Tunc autem exeuntes Romani, eorum corpora, qui hoc ex Domini pietate meruerunt, levarunt, et in locis ubi nunc condita posuerunt.* Qua de re audi Anastasium

ronensis Ecclesiæ oper. Thomas., tom. I, p. cxli. Additur doxologia.

^c Ex Blanchino, nomenque ritam exprimens. Sed corrigat vitam nomenque.

^d A; ad eundem: *Hinc te*, sed corrigat *hoctæ* hoc ipso jam.

^e Ibid. *hoc ipse*, sed corrigat.

^f Ibid. *pandis*; sed corrigat *crucisque pandis*.

^g Vid. quæ de hoc carmine observavi de Damasi Carmin., c. 25, § 2, n. 3, et Sarazanius (*hæc ipse col. n. 11*)

Discipulos Oriens misit, quod sponte fatemur,
Sanguinis ob meritum^a Christumque per astra secuti,
^b Ætherios petiere sinus et regna piorum.
Roma suos potius meruit defendere cives.
Hæc Damasus vestras referat nova sidera laudes.

CARMEN X.

De S. Stephano P. et M.

Tempore, quo gladius secuit pia viscera Matris^c.
Hic positus^d Rector^e cœlestia jussa docebam^f;
Sed veniunt subito, rapiunt qui forte docentem:
Militibus missis populi tunc colla dedere^g.
Mox ubi cognovit Senior, qui tollere vellet

bibliothecarium, cujus liber de Rom. pontificibus ex ipso Damaso derivatus creditur, de sancto Cornelio papa sic loquentem: *Hic temporibus suis rogatus a quadam matrona Lucina, corpora apostolorum Petri et Pauli de Catacumbis levavit noctu. Primum quidem corpus beati Pauli beata Lucina posuit in prædio suo via Ostiensi, ad latus ubi decollatus est; beatus vero Cornelius episcopus accepti corporis Petri apostoli, et posuit juxta locum, ubi crucifixus est, inter corpora sanctorum episcoporum, in templo Apollinis in montem Aureum in Vaticano Palatii Neroniani, vi kalend. Julii. Quid autem postea ad hæc sancta Apostolorum corpora rogatus sancti Silvestri egerit Constantinus imperator, idem Anastasius ex eadem Damasi fonte hæc scribit: Item his temporibus fecit Aug. Constantinus ex rogatu Silvestri episcopi basilicam B. Petri apostoli in templo Apollinis, cujus loculum cum corpore S. Petri recondidit, ipsum loculum undique ex ære Cyprio conclusit, quod est immobile. Ad caput, pedes quinque, ad pedes, pedes quinque, ad latus dextra pedes quinque. Sic inclusit corpus beati Petri apostoli, et recondidit et ornavit supra ex columnis porphyreticis, et alias columnas vitineas, quas de Græcia perduxit. Et infra: Eodem tempore fecit Augustus Constantinus basilicam beato Paulo apostolo, ex suggestione Sylvestri episcopi, cujus corpus sanctum ita recondidit in ære, et conclusit, sicut et B. Petri Constantinus Augustus.*

¹ Baronius, pag. 904, Christi anno 309: *Exstat de S. Marcello Damasi papa epitaphium una cum aliis*

^a Baronius legerat *Christum per astra*.

^b In append. n. 2:

Ætheream petiere domum, regnumque piorum.

^c Hunc Damasi versiculum legis iterum in carm. de S. Saturnino et in append. n. 2.

^d Ven. card. Thomasius, Oper. tom. II, pag. 506, IV. non. August., *Natale S. Stephani P. et M. in Callixti*.

^e Hac voce Damasus designare solet Romanos pontifices: ut in carm. 8 et 9 et in not. Sarazanii (*hac ipsa pag. not. [2]*).

^f Act. apud Baron. ad ann. 259, n. 22, *sequenti die convenit in eadem crypta, sedensque docebat omnes de regno Dei et vita æterna*. Observandum vero hoc loco est, cryptam, seu cœmeterium Lucinæ, quo Stephanus convenisse dicitur, esse Catacumbis fere conjunctum. Vid. Bold., lib. III, cap. 18.

^g *Audiens hæc Valerianus, misit ad eum capiendum milites*. Carm. 2, in append.:

Extemplo ductibus missis sua colla dedere.

^h Acta: *Nos desideramus etiam et sanguinem propter nomen D. N. Jesu Christi fundere*.

ⁱ Acta: *qui intrepidus et constans in eodem loco in sua decollatus est sede*.

^j *Factus est maximus planctus Christi inorum, qui talem pastorem cum gloria martyris præmiserunt: sepeliant autem ejus corpus cum ipsa sede sanguine conspersa*.

^k Cyprian. epist. 22, edit. Veron.: *Denique hujus seditionis origo jam cepit. Namque in provincia nostra per aliquot civitates in præpositos impetus per mul-*

^A *Palman, seque suumque caput prior obtulit ipse^h, Impatiens feritas posset ne lædere quemquamⁱ: Ostendit X P S reddit qui præmia vitæ, Pastoris meritum, numerum gregis ipse tueturⁱ.*

CARMEN XI.

¹ De S. Marcello Martyre.

^a *Veridicus rector, lapsos quia crimina flere Prædixit miseris, fuit omnibus hostis amarus.*

^k *Hinc furor, hinc odium sequitur, discordia, lites, Seditio, cædes, solvuntur fœdera pacis:*

^l *Crimen ob alterius Christum qui^m in pace negavit, Finibus expulsus patriæ est feritate tyranni.*

*luci redditum, quo alia de S. Marcello referatur historia hactenus incomperta, quod sic se habet, etc. Romæ via Salaria natalis S. Marcelli papæ et martyris, etc.; habetur Romano in Martyrologio, ac Usuardi, via Salaria veteri, 16 Januarii. In veteri vero Romano Martyrologio, ac Bedæ, Adonis, Rhabani, Notkeri, ac Breviario Romano, et apud Anastasium, Via Salaria in cœmeterio Priscillæ. Et in gestis S. Marcelli, quæ per Rom. Ecclesie notarios conscripta creduntur apud Surium: In cœmeterio Priscillæ via Salaria non longe ab urbe Roma milliario tertio, ubi sanctus Marcellus requiescit in pace. De hoc cœmeterio Anastasius, ac de S. Marcello scribit: *Hic rogavit quamdam matronam nomine Priscillam, et fecit cœmeterium via Salaria, etc.* Apud quem de Vigilio papa legitur: *Cujus corpus ductum est Romam, et sepultum est ad S. Marcellum via Salaria, in cœmeterio Priscillæ.**

² Rectorem vocat hic Marcellum pontificem Damasus; seque ipsum hoc etiam nomine appellat supra, de Mauro Martyre:

Quæ Damasus rector longo post tempore plebis.

Et in altero sequenti epigrammate:

Ornavit Damasus tumulum cognoscite rector.

Et de S. Felice, et Aduaco:

Presbyter is verus Damasus rectore jubente

Et infra de S. Tarsicio:

Quis Damasus rector titulos post præmia reddit.

titudinem factus est, et pacem sibi concessam repræsentari sibi coegerunt, etc.

¹ Hoc versiculo Papebrochius Licinium designatum putat, quem primo specie saltem christianum, tum deinde apertum idololatram, civilis belli auctorem, ac postremo victum a Constantino in Gallias relegatum fuisse notat: Hinc loco *tyranni*, quod imperitia librarii positum ait, *tyrannus* scribendum censet. Ratio vero cur sic opinetur, hæc una est, quod *Marcelliani* hujus exsilii, nulla alibi, quam hoc carmine, mentio sit. Verum hæc ratio viro illo doctissimo prorsus indigna: quid enim Licinianum bellum ad Marcellum ipsum, qui ante illud exortum, ac ne cogitatum quidem defunctus fuerat? Cæterum in genuino Bedæ martyrologio hæc de Marcello legitur ad 16 Januarii: *Jubente Maximino imperatore sustibus cæsus, et a facie ejus, quem corripuerat, expulsus est*. Si itaque loco *Maximini*, qui nec in Urbe fuit, nec corripit a Marcello potuit, atque ab imperito librario obtrusus est, *Maxentium* legas, ut hic, qui christianus aliquando videri voluit, sic corripit ab eo pontifice potuit, ac debuit, et aliud habemus Marcelliani hujus exsilii testimonium.

^m Ex hoc loco discimus, aut mitiorem fuisse semper Romanæ Ecclesie disciplinam erga lapsos in idololatriam extra persecutionum tempus, et in pace aut eam, si durior fuerat, Marcelli ætate jam temperatam. Hoc enim pro expandendo voluntario crimine vix aliquis concedebatur canonice penitentia locus. Vid. conc. Illiber, can. 4, et Cyprian. epist. 52.

^a Hæc breviter Damasus voluit comperta referre, Marcelli ut populus meritum cognoscere posset.

CARMEN XII.

De S. Eusebio Papa.

Heraclius ^b vetuit lapsos peccata dolere, Eusebius miseris docuit sua crimina ferre. Scinditur in partes vulgus gliscente flure. Seditio, cædes, bellum, discordia, lites :

¹ Pro senulero S. Marci papæ Baronius etiam ibid. pag. 909: *Exstat ejusdem S. Marci epitaphium a Da-*

^a Videsne cur Damasus de uno observatam ab eo pontifice disciplinam, de tolerato vero ob fidem martyrio nihil. Hoc enim palam omnibus, et manifestum; aliud vero obscurum, incompertumque fuerat.

^b Boldettus lib. 1, c. 19, ex cœmeterio Prætextati.

EQ. HERACLIUS
QUI FOIT IN SECLUM
AN. XVIII. M. VII. D. XX.
LECTOR R. SEC. FECERONT SIBI
ET FILIO SUO BENEMERENTI IN P.
DECESSIT VII. TRV. STER
URSO, E POLEMIO
COSS. ANN. 338.....

An igitur hujus Heraclii Lectoris pater eo carmine indicatur? Tempora profecto satis conveniunt: atque ille, qui iniquam pro lapsis causam tuendam susceperat adversus episcopum, Christianus aliquis, atque ex illius præcipuus esse debuit. Sed iniqua hæc tempora alicubi renovari nunc dolent optimi quique Christianorum.

^c Aliis scilicet in Ecclesiam per vim, ac nulla exacta pœnitentia irrumperere obnitentibus, aliis vero disciplinæ tenacibus repellentibus. Sic factum sub Cornelio, et Cypriano discimus, ex epist. 22 et epist. 55. Veron. edit.

^d Marcelli papæ scilicet. Ita Tillemontius, et Constantinus, quibus subscribo. Confer cum antecedenti.

^e Maxentii scilicet. Prud. lib. 1 contr. Symm.

Milvius exceptum Tiberina in stagna Tyrannum Præcipitans.

Huc etiam pertinet Bucherianum kalendarium v kal. Nov.:

Evictio tyranni.

^f Illas nimirum conditiones respuentibus lapsis, quas pro pace assequenda servari oportere anteaacti Romani epi-copi jus-erant. Cyprian. ad Steph., epist. 67: *Servandus est enim accessorum nostrorum beatorum martyrum Cornelii et Lucii honor gloriosus. Illi enim pleni Spiritu Dei dandum esse pacem censuerunt, et pœnitentia peracta fructum communicationis et pacis negandum non esse, litteris suis significarunt.*

^g Rationes aliquot, ob quas hoc carmine Eusebium papam laudatum censo, jam attuli de Damas. carm., cap. 25, § 2, n. 6, et de Gestis Liberii exsulis, § 9. Nunc vero martyrologia expendenda a me sunt, quæ de Eusebio agunt ad xix kalendas Septemb. et vi kalendas Octob. Hieronymianum itaque, quod ceterorum omnium fons et origo est, hæc habet ad 14 Augusti: *In Venera Syriae, natalis sanctorum Eusebii, Tituli Conditoris Prospolini, etc. Hos omnes Florentinus pro martyribus habet, at Veneram Syriae frustra se torquet ut querat. Corbeiensis pro Venera Syriae scribit, Vinda Syri. Natalis S. Eusebii, Siculi Conditoris, loco Tituli; sic etiam aliud a Daehemo editum in limine II tom., quo loco Basnagius illud Vinda Syri, nomen esse martyris in sepe putat. Ant werpiense Vindera Syri, Eusebii, Tituli Conditoris. Beda Eusebium presbyterum nominat, at locum et socios prudens silentio præterit, quamquam Bollandiani unum tot inter miss. codices afferant, Barberinianum scilicet, in quo locus ferre ut in Hieronymiano dicitur Viridena Syri: locum etiam prætervehuntur Usuardus, et Notherus, qui tamen, quod notandum est, Euse-*

A Exemplo pariter pulsi ^d feritate tyranni ^e, Integra cum Rector servaret fœdera pacis ^f Pertulit exsilium omnino sub iudice lætus, Littore Trinacrio ^g mundum vitamque reliquit.

CARMEN XIII.

¹ De S. Marco Papa ^b.

Vita fuit Marci, quam novimus omnes. Ore Dei posset qui tenere mundum

maso papa conscriptum, quod nuper in lucem emissum ipsi reddendum curavimus, utcumque vindicatum ab in-

bium hunc episcopum nominat. Vetus Vaticanæ ecclésiæ kalendarium a Ven. card. Thonasio editum tom. IV oper. ac Gellonense martyrologium Eusebium memorat, at nihil addunt præterea, an episcopus, an presbyter, an martyr fuerit. Nemo itaque, opinor, negaverit, quin idem Hieronymi martyrologium, atque ea quæ ab illo exscripta sunt, alium a Romano presbytero Eusebium expriment: sed quia manifesto locus in mendo cubat, quis ille Eusebius sit, et quis ejusdem natalis diei locus ignorare cogimur; neque enim recentiora hagiologia, quæ Romanum presbyterum Eusebium celebrant, fidem merentur, siquidem a fonte discedunt. At hic Damasus versiculus facem præstat, qua veram, ni fallor, germanamque Hieronymiani martyrologii lectionem assequamur. Suspicio itaque ex *Bidi Siciliae, seu Bidentum Syracusarum*, imperitia scriptorum factum, ut nunc monstra hæc *Vindera Syriae, Vindera Syri, Vinda Syri, Viridena Syri* legamus. Quis enim ignorat, quam frequens fuerit literarum B et V inter se commutatio? ac quis non videat, quam facile *Siciliæ*, aut *Syracusorum* vox, forte decurtato seu compendio per notarios scripta, in *Syriae*, aut *Syri* per indoctos librarios deinde converti potuit? Clericus sane de

C art. Critic., tom. II, part. III, sect. 1, cap. 12. plura atque huic similia exempla attulit, ortaque deinde menda, vitiosasque interpretationes. Est autem *Bidentum* oppidum haud incelebre olim, nunc magna ex parte dirutum, quidem in passuum millibus Syracusis distans, quod patria lingua nunc *Abidino* dicitur. Cicero vero in *Verr. Bidim* vocat, ejusque cives *Bidenos*, et *Bidinos*. Cluverius præterea Sicil. antiq. lib. II, cap. 4, arcem aliam, urbemque memorat *Bidium* scilicet, seu *Bidinum*, in agro Taurominiorum positam. Quamobrem cum Eusebius papa exsul in Sicilia defunctus sit, alterum in loco vitam deposuisse debuit, quamquam id ego libentius contigisse puteo *Bideni* Syracusiorum, veluti maris proximioris, atque euntibus, et redeuntibus litteris opportunioris. Hinc vero intelligimus: 1° quid sibi velint verba hæc *Tituli Conditoris*, quæ in antiquissimis martyrologiis, ac quibus nescio quos ejus nominis inauditos martyres memoratos a nonnullis, et designatos legimus: aliud enim nihil expriment, quam unum illum Eusebium, cujus hac die natalis colitur, Romanum pontificem, *tituli* qui adhuc exstat, *conditorem* fuisse; 2° cur ejus *natalis*, obitus scilicet dies, referatur ad *xiv kalendas septembris*, depositio vero *via Appia in cœmeterio Callixti ad vi kalendas Octobris*: neque enim ante eam diem deponi potuit, nondum delatus ad Urbem: minime itaque necesse est, ut cum Papebrochio aliisque, Eusebium ipsum ad eam usque depositionis diem, sedem tenuisse dicamus; 3° rationem habemus justissimam, cur Eusebius hic Romanus pontifex, cujus depositio *vi kalendas Octobris* recolitur, in Vaticano, Barberino, et S. Cyriacæ, atque Adonis martyrologio, aliisque a Florentinis; et Solerio indicatis *confessor* dicitur: id enim profecto meruerat ob toleratum pro disciplina exsilium.

^b Nihil unquam occurrit, ex quo carmen hoc, ut videtur corruptum, integritati suæ restitui possit. Præter ea quæ observavi de Damas. carm., cap. 25, § 2 n. 7, videri etiam poterit Sarazanius (*hac ipsa not. [1]*).

Oravit populus quod disceret omnis,
Grandis honor vitæ contemptus habendi;
Virtus tenuit penetrabilia cordis
Te custos Christi perfectus amicus.
Et Damasus ^a tumulum cum reddit honorem,
Hic Marcus, Marci vita, fide, nomine consors,
Et meritis.

juria temporis. Sic ille. Positum autem fuisse in cœmeterio Balbinæ via Ardeatina dicendum, cum ibi sepultus fuerit teste Anastasio, de quo ipse ait: *Hic fecit duas basilicas, unam via Ardeatina ubi requiescit, et aliam in urbe Roma juxta Palatinas, et ad finem: Qui etiam sepultus est in cœmeterio Balbinæ, via Ardeatina.* Et in Breviario legitur: *sepultus est in cœmeterio Balbinæ.* In Romano Martyrologio habetur: *7 Octobris Romæ via Ardeatina depositio S. Marci papæ et confessoris.* Bed. autem sic: *Romæ, via Appia natale S. Marci episcopi et confessoris, qui sedit in episcopatu annos, etc., qui etiam sepultus est in cœmeterio Balbinæ via Ardeatina.* Quæ eisdem verbis in Martyrologio Adonis, qui addit: *In cœmeterio Balbinæ via Ardeatina, quod ipse insistens fecit.* Usuardus etiam, et Notkerus: *Romæ via Appia, etc. Appia autem via, et Ardeatina, ut alias dixi, contiguae erant. Jacet vero hoc tempore sancti Marci corpus in ecclesia S. Marco Evangelistæ ab ipso sancto pontifice ædificata. Quo autem tempore hoc translatus fuerit non reperi, antiquissimo autem fuisse scimus, forte a Gregorio IV, qui absidem ipsius ecclesiæ musivo ornavit opere, et quam tempore sacerdotii sui regendam suscepserat, et qui plurima dona illi obtulit, ut refert Anastasius.*

¹ Et Baronius dicto tomo XII in appendice, cum aliis tribus ex pag. 1164, ut supra sunt, de ecclesia S. Laurentii titulo Damasi. Quo in loco et sequens exstat, Damasi que nostri esse non dubitandum. Ediditque Sirmondus in notis ad Synodum his verbis: *Huc autem facit antiquum urbis epigramma, quod reliquis e bibliotheca Palatina vulgaris addi licet, ex codice S. Mariæ Viridunens.*

Attica uxor (vid. infra not. ^b) fuit Felicis Magni v. c. ad quem Sidonius Apollinaris excusatorium Carmen scripsit num. 9, incipit:

Dic, dic quod peto, Magne dic amabo,
Felix nomine, mente, honore, fama,
Natis conjuge, fratribus, parente, etc.

Suumque condiscipulum fuisse dicit ad finem.

Quapropter facinus meum tæere
Et condiscipuli tibi obsequentis
Incautum precor asseras pudorem, etc.

Meminit et in Propemptico ad finem.

Hinc ad consulis ampla tecta Magni
Felicæque tuum verius libellos, etc.

^a Videtur legi oportere *tumuli*, ut jam monui: D vel si *tumulum* retines, lege *honorat*. Substitit S. Marci sepulcrum cum titulo usque ad tempora Gregorii VII, quo sedente detectum cum sacris exuviis, quæ alio translatæ fuerunt, narrat. cl. Maraunonus in Append. ad Chronol. Rom. Pont., § 28:

Uranio fratri supremum frater honorem
Martyris ad lævam detulit Ambrrosius.

^b Sarazanius aliud dedit de eodem S. Laurentio, carmen scilicet XIX., quod valde dubitari potest, an Damasi sit: eo tamen, ne lector careat, hic reddo.

Non mirum est fallax nimium quod flamma minatur,
Martyris et corpus all' nocitura cremat.
Nanque docet fletu magnam sine vindice poena
Ad ocelum meditis ignibus esse viam.

A

CARMEN XIV.¹¹ De S. Laurentio ^b.

Verbera, carnifices, flammæ, tormenta, catenas
Vincere Laurenti sola fides potuit.
Hæc Damasus cumulat supplex altaria donis,
Martyris egregium suspiciens meritum.

CARMEN XV.

² De Sancto Felice ^c.Corpore, mente, animo, ^d pariter de nomine Felix,

Epistolam ad eundem Felicem scripsisse Faustum episcopum refert Gennadius de Viris illustribus in Fausto, cap. 85, his verbis: *Scripti postea ad Felicem præfectum prætorio, et patriciæ dignitatis virum, filium magni consulis jam religiosum, epistolam ad timorem Domini hortatoriam, convenientem personis pleno animo penitentiam agere disponentium (forte disponentibus).*

B

² Sancti Felicis presbyteri nat. le habet Romanum martyrologium 14 Januarii, ubi notat Baronius, esse *Damasi carmen quod de eo scripsit vota persolvens.* Fucratque Romæ celebris sollemnitatis sancti Felicis confessoris, in cujus die natali, in ejus basilica homiliam habuit S. Gregorius, quæ est 13 in Evang. unde colligitur olim fuisse in ea Basilica stationem, ut testatur Pauvinius in libello de stationibus urbis Romæ. S. Felicis in Pincis ecclesie meminit Anastasius bibliothecarius in Hadriano papa his verbis: *Basilica vero beati Felicis posita in Pincis, quæ in ruina erat, et tectum ejus disfactum existebat, facto eodem tecto noviter, ipsam ecclesiam renovavit, et vestem super altare ejusdem ecclesie de quadruplo faciens obtulit.* Et in Benedicto III: *Pari modo et in ecclesia beati martyris Felicis, quæ ponitur in Pincis fecit vestem de fundato, una cum gryphis.* Meminere Cencius camerarius, qui fuit Honorius III papa in suo Rituali, Martinus Polonus in Chronico, Nicolaus Signorili, qui Martino V papæ opus dicavit, in quo de ecclesiis Urbis: Andrea Falvius de antiquitatibus Urbis ad Clementem VII, et Lucius Faunus sub Paulo III, et Marlianus, qui et locum indicat; sed Polonus clarius, qui loquens de portis Urbis, *Porta, ait, Pinciana quæ est circa ecclesiam S. Felicis in Pincis.* Et vetus liber Antiquitatum Urbis in nostra bibliotheca, manuscriptus ante annos circiter 250, Urbano VI papa portam Pincianam prope ecclesiam S. Felicis in Pincis enumerat, et his vetustior marmorea tabula ad S. Mariæ in Cosmedin., inter alia donata a Georgio gloriosissimo dicitur *bineas qui sunt in Pincis, in quibus conjicio portam et montem Pincium ab hac ecclesia nomen accepisse, non ut voluit Antiquarii Blondum secuti auctorem, a Pincianorum domibus, quarum sit mentio apud Cassiodorum epist. 10, lib. III: marmora de domo Pinciana, etc.* Anastasius bibliothecarius in S. Silvestro *Palatium Pincis vel in Pincis, vel Pincii ubi habitavit Belisarius, quia ab hac ecclesia nomen habuisse potest, quamquam, et Pincis familia*

C

Hunc etenim fruitur martyr Laurentius ignem,
Et meritis summis ne moriatur agit.
Huic præterea tertium addidit incerti tamen auctoris, in quo laudatur Attica Felicis Magni uxor, ob restauratam ejusdem martyris basilicam, notasque huic adjecit, n. 14.
Videtur autem utrumque, ni fallor, ab eadem manu profectum; veroque simile est, pro more ejus sæculi parietibus restauratæ basilicæ tunc ea inscripta fuisse, atque inde excepta, si non ex alia basilica in agro Verano.

^c In Latino Vatic. cod. 5087 hæc inscriptio legitur: *Versus Damasi papæ ad honorem S. Felicis papæ de falsi criminis purgatione, et de salute sibi restituta in basilica ejusdem Felicis musivo mirifico descripti.*

^d Idem cod. pariterque et nomine

Sanctorum in numero Christi ^a sacrata triumphis, A
 Qui ad te sollicite venientibus omnia praestas,
^b Nec quemquam poteris tristem ¹ repcedare ² vian-
 tem ^c,
 Te duce servatus moriis quod vincula rupi,
 Versibus his Damasus supplex ^d tibi vota rependo.

menito fiat in veteri inscriptione Probæ Faltoniæ.

Aniciæ. Faltoniæ. Probæ. Annios. Pincios. Antevos-
 que. Decoravit.

Nam sanctus Felix dictus ipse hoc nomine in Pincis
 apud S. Gregorium in Antiphonario, tali titulo: *Nat. S. Felicis in Pincis*, et in antiquis manuscriptis, et
 impressis missalibus ac breviariis, *S. Felicis in Pincis presbyteri, et martyris* nomine pa-sim vocatur,
 credo ut ab aliis dignosceretur. Nam supra sexaginta
 in martyrologiis fuisse Felices legimus, tresque ex
 his Nolanus unum episcopum, alterum martyrem
 cum sociis, tertium hunc nostrum presbyterum, quia
 ut habet lectio Romani, *S. Felix sepultus est prope*
Nolam, in loco quem in Pincis appellabant; et Ado in
 martyrologio de ipso: *sepultusque juxta urbem* (scilicet
 Nolam) *in loco qui dicitur in Pincis*, etc., habetur
 que in veteri Romano martyrologio; et Ado in
 capite sui operis: *Nolæ Felicis presbyteri in Pincis*
sepulti. Beda etiam in martyrologio scribit: *Sepul-*
tusque juxta urbem ab Helpidio sancto presbytero; in
loco qui dicitur in Pincis; et Notkerii martyrologium:
Sepultusque est non longe ab urbe Nola in loco qui
dicitur in Pincis. Sepulcri S. Felicis meminit S. Au-
 gustinus epist. 187, tom. I, ad populum Hipponen-
 sem, dum ait: *Multis notissima est sanctitas loci,*
ubi beati Felicis Nolanensis corpus conditum est, etc.
 Pincianam autem portam a Procopii ævo sic dictam
 ipse docet lib. 1 de Bello Gothorum; et ante enim Col-
 latinam vocatam, et montem seu collem Hortulorum
 dictum scimus. Vitam S. Felicis carmine scripsit S.
 Paulus Nolanus episcopus in decem Natalibus, quo-
 rum primum ita inchoavit fere ut noster Damasus:

Inclite confessor meritis et nomine Felix;
 et secundum natale sic:

Felix hoc merito quod nomine nomine et idem, etc.;
 habens inter opera sancti Paulini, et apud Lippoma-
 num, tom. II. Et ex Paulino, Beda soluta oratione vi-

^a Ibid. *Sociale*.

^b Tum statim huic additur, seu potius assuitur hic
 versiculus:

Hosibus exstinctis fuerant qui falsa locuti,
 de quo vid. de Dam. carm., cap. 25, § 2, n. 8.

^c Prudentius in Hispanias redux de S. Laurentio:

Et tristis haud ullus redit.

Et iterum de S. Hippolyto, Hymn. xi.

^d Hilarinus Papa Baptistario Lateranensi a se ex-
 structo: *Liberatori suo beato Joanni Evangelistæ Hila-*
rius episcopus famulus XXI.

Cæterum in eodem ms. cod. hoc Damasi carmen
 immediate sequuntur veluti indivisa ejusdem pars
 hi versiculi:

Parvus erat locus, et sacris angustus agendis,
 Supplicibusque negans pandere posse manus:

Hos autem, aliosque iis conjunctos cum legamus
 inter opera Paulini Nolani, epist. 52, et iterum
 p. 568 hinc suspicari licet, eosdem vere inscriptos
 fuisse parietibus basilicæ S. Felicis Nolæ ædificate,
 ineptumque exscriptorem eos omnes uni Damaso tri-
 buisse.

^e Nomina, nec numerum. Paulini nat. xlii.:

Hic martyres omnes
 Quos simul innumeros magnæ tenet ambitus Urbis.

CARMEN XVI.

^a *Votum S. Damasi.*

Sanctorum, quicumque legis, venerare sepulcrum,
 Nomina nec numerum potuit retinere vetustas ^c.
 Ornavit Damasus tumulum, cognoscite, Rector,
^f Pro reditu cleri Christo præstante triumphans,
 Martyribus sanctis reddidit ^g sua vota sacerdos.

tam tetuli, ut affirmat ipse ad finem vitæ, et in fine
 historiæ Anglorum, dicens: *Librum vitæ et passionis*
S. Felicis confessoris de metrico Paulini opere in pro-
sam transluli. Quam vitæ historiam habes, et apud
 Surium. Plura Gregorius Turon. c. 104 miraculo-
 tum in gloria martyrum a Paulino etiam (ut affirmat)
 mutuatus; martyremque eum vocat, qui a S. Pauli-
 no *sine sanguine martyr non semel dicitur*. Meminit
 et S. Augustinus in lib. de Cura pro mortuis agenda,
 cap. 16, apparitionis S. Felicis, cum a Barbaris
 Nola oppugnaretur, et S. Gregorii liber Sacramentor-
 um, Orationes et prælationem habet Missæ hoc
 titulo: *xviii kal. Februarii, natali S. Felicis*. Petrus
 de Natalibus in catalogo sanctorum ex uno tres facit
 Felices, deque illis confusa scribit, nonnullaque per-
 peram tradit. Mabritius habet tom. I Vitarum
 sanctorum: *De Sancto Felice presbytero Nolano*, etc.
 Felix autem sine diphongo scribendum docent ve-
 tera numismata, et antiquæ inscriptiones.

¹ *Repedare*, Festus inquit, *recedere*, Pacuvius:
Paulum repedare a vestibulo gradum. Et Nonius
 Marcellus: *Repedare*; Lucilius, lib. xxvi: *Redisse,*
et repedasse, ut Roma viret gladiatoribus. — Idemque
Sanctum ego a Metello Romam repedabam munere.

² Utitur hoc vocabulo et Solinus, cap. 52, sive 42,
 Apuleius, lib. vi, ac Floridorum initio. Sidonius lib.
 iv, epist. 3, initio, sed et Symmachus, lib. i, epist. 74.

³ Baronius, pag. 909, sub anno Christi 362: *Re-*
peritur in antiquis inscriptionibus Damaso pro unione
sanctæ Ecclesiæ nuncupasse vota martyribus, quæ et
persolvit, ubi Romanus clerus relicto schismatico Ur-
vicino, Damaso conjunctus est. Exstat de his vetus in-
scriptio istis verbis, etc. In codice Palatino sequitur
 hoc carmen:

DE SS. MARTYRIBUS VITALI, MARTIALI, ET ALEXANDRO.

Dum peritura Gethæ possissent castra sub Urbe,
 Moverunt sanctis bella nefanda prius.
 Istaque sacrilego verterunt corde sepulcra.

Vid. etiam Prudentii *hymn.* xi, quorum oculatorum
 testium fides Dodwelliani ingenii de paucitate Marty-
 rum commenta destruit.

^f Sic etiam Cornelius exultabat in reditu Confes-
 sorum qui Novatiano adhæserant, apud Cyprian.,
 epist. 46, edit. Pamel.

^g Lapis Christianus ad S. Mariæ ad angelos
 recenter effossus, atque utraque ex parte inscriptus:
 in priori:

SANCTIS MARTYRIBUS
 PAPRO ET MAUROLEONI
 DOMINIS VOTUM REDD.
 CANASIAS QUI ET ASCLEPIUS ET VICTORINA
 NAT. H. DIE IN X. KAL. OCTOB.
 PUERI QUI VOT. H. VITALIS. MARANUS
 ABUNDANTIUS. TELESFOR.

In alia vero parte:

DOMNIS SANCTIS
 PAPRO ET MAURELONI
 MARTYRIBUS
 CANASIVS QUI ET ASCLEPIVS ET VICTORINA VOT.
 NATAL. HAB. D. III. KAL. OCTOB.
 ARANE VITALIS
 NTI. TELESPOS.

Utrantque inscriptionem a viro clar. A. F. Go-
 rio nuper impressam fuisse nos monet auctor Veneti
 de Italia Litt. commentarii t. II, pag. 532, 533.

CARMEN XVII.

^a *De S. Eutychio* ^a.

Eutychius martyr crudelia jussa tyranni
 Carnificumque vias pariter tunc mille nocendi
^b Vincere quod potuit, monstravit gloria Christi.
 Carceris illuviem sequitur nova pœna, per artus
 Testarum fragmenta parant, ne somnus adiret,
 Bis seni transiere dies, alimenta negantur,
 Mittitur in borathrum. Sanctus lavat omnia sanguis
 Vulnere quæ intulerat mortis metucnda potestas,
 Nocte soporifera turbant insomnia mentem.
 Ostendit latebra insontis quæ membra teneret,

Martyribus quondam rite sacrata piis,
 Quos monstrante Deo Damasus sibi papa probatos
 Affixio monuit carmine jure coli.
 Sed perlit titulus contracto mariore sanctus,
 Nec tamen his iterum posse latere fuit.
 Diruta Vigilus nam mox hæc papa gemiscens
 Hostibus expulsis omne novavit opus.

Non est Damasi, sed inter Damasi carmina posui,
 quia de Damaso et illius carminibus a Vigilio papa
 positum, habet et Baronius, qui credidit esse Da-
 masi, his verbis: *Sed et exstant ejusdem Damasi ver-
 sus, quibus alias exornavit sanctorum martyrum Eccle-
 sias furore barbarico dissipatas, quas ipse restituit.* Ac
 esse de memoriis martyrum in suburbii notat ad
 oram libri. Hi vero martyres quorum nomina legun-
 tur in titulo, videntur esse ex septem filiis S. Felicitatis,
 ex quibus hi tres capitali sententia puniti, ut
 in martyrologiis, iv idus Julii legimus, cujus Felicitatis
 exstabat cœmeterium via Salaria. Anastasius in
 S. Bonifacio: *Habitavit Bonifacius in cœmeterio S.*
Felicitatis martyris via Salaria. Et infra: *Hic fecit*
Oratorium in Cœmeterio S. Felicitatis juxta corpus
ejus, et ornavit sepulcrum S. martyris Felicitatis, et
S. Silvestri, ubi et posuit hæc: pavenam argenteam,
 etc., et rursus in fine: *Qui etiam sepultus est in cœme-
 terio S. Felicitatis martyris via Salaria.* Et in S. Ha-
 driano: *Cœmeterium vero S. Felicitatis via Salaria,*
una cum ecclesiis S. Silvani martyris, et S. Bonifacii
confessoris atque pontificis, uno coherentes solo miræ
restauravit magnitudinis. Et ibidem: *Imo et cœme-
 terium Jordanorum, videlicet SS. Alexandri, et Vita-
 lis, et Martialis martyrum, seu sanctorum septem Vir-
 ginum a novo restauravit.* Et in S. Symmachio: *Hic*
*reparavit basilicam S. Felicitatis, cui ruina immine-
 bat.* Et paulo infra: *Hic fecit cœmeterium Jordanorum*
in melius propter corpus S. Alexandri. De alio S.
 Alexandro episcopo et martyre, martyrologium Romanum
 21 Septembris: *Romæ via Claudia xx ab*
Urbe milliario, passio S. Alexandri Episcopi, etc.,
*cujus corpus postea B. Damasus papa in Urbem tran-
 stulit, vi kal. Decembris, quo die festivitatem illius ce-
 lebrandam instituit.* Et in veteri Romano martyrologio
 apud Adonem 26 Novembris: *Beati Alexandri episcopi*
et martyris passi xi kal. Octobris a papa Damaso vi
kal. Decembris transtati, quando festivitatem ei dicavit;
 et Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum, lib. viii,
 c. 101, de ipso: *Sanctus autem martyr via Claudia xx*
ab Urbe milliario ductus est, etc.; sed post modum papa

^a Ven. card. Thomasius, Oper. tom. V, pag. 465,
 x kalend. Junii: *Natale S. Eutychii.* In reliquis vid.
 Saraz. not.

^b Sic in carm. de sancto Paulo: *sensit, possit quid*
gloria XPI. De SS. Nereo et Achilio: *possit quid glo-*
ria XPI. De sancto Laurentio: *Vincere Laurenti sola*
fides potuit.

^c Vid. quæ ad hoc observavi de Damas. carm., cap.
 25, § 2, n. 10.

A Quæritur, juvenus colitur, fovet, omnia præstat.
 Expressit Damasus meritum venerare sepulcrum.

CARMEN XVIII.

^c *De S. Tarsicio* ².

Par meritum quicumque legis cognosce duorum,
 Quisquis^d Damasus Rector titulos^e post præmia reddit.
 Judaicus populus, Stephanum meliora monentem
 Perculerat saxis^f tulerat qui ex hoste tropæum.
 Martyrium primus rapuit levita fidelis.
 Tarsicium sanctum Christi sacramenta gerentem,
 Cum male sana manus peteret vulgare profanis,
 Ipse animam potius voluit dimittere cæsus,
 Prodere quam canibus rabidis^g cœlestia membra.

B *Damasus cryptam fabricavit, et ibidem ipsum deposuit.*

¹ Martyrologium Romanum 10 Februarii, Romæ
 S. Eutychii martyris, qui illustre martyrium consum-
 mavit, sepultusque in cœmeterio Callisti, cujus sepul-
 crum S. Damasus papa versibus exornavit. Et hoc epi-
 gramma ad hanc diem existat in marmorea tabula in-
 cisum in basilica S. Sebastiani, melius ac fidelius, ut
 in saxo, editum a Panvino in libro de septem ecclesiis
 Urbis, et a Baronio in Martyrologio, tom. etiam
 XII, in Appendicibus ex hoc tamen inscriptionum li-
 bro, ac ut legitur in eo; nos autem illud cum ar-
 chetypo contulimus, ac ut supra exscripsimus. Nam
 versu 3, Panvini scribit, monstrante; Baronius in
 Martyrologio monstrantis; versu 8 Inscriptionum li-
 ber, tulerat; lapis habet, intulerat; ac sequitur
 versus, ac principium alterius, ut superius habes,
 quod in eo libro deficit, duorum enim versuum me-
 dietatem in unum transcripsit, ac ex duorum parte
 unum fecit. Corpus autem sancti Eutychii ex hoc
 loco translatum jacet in basilica S. Laurentii titulo
 Damasi sub ara majori, ubi et Damasi ipsius exstant
 corporis reliquiæ, legiturque: *sub hoc altari condita sunt*
corpora S. Damasi papæ et confessoris, et sancti Christi
martyris Eutychii.

² Accipe, et ejusdem Damasi epigramma de Tarsicio
 martyre sacram eucharistiam gestante. Idem Baronius,
 qui versu antepenultimo, quod ex membranis Pa-
 latinis vulgare perperam legitur, legendum credit pe-
 teret vulgare, qua dicendi formula, et Ovidius, II, de
 Arte amandi utitur:

Quis Cereris ritus audet vulgare profanis?

Tropæum autem hoc loco sine aspiratione scriptum
 veteri more, Cicero in Oratore, ad Brutum: *Cum*
scirem ita majores locutos esse, ut nusquam nisi in
vocali, aspiratione uterentur; loquebar sic ut pulcros,
et Celegos, triumphos, Cartoginem, etc., passim in
 antiquis inscriptionibus tropæum legitur: Græci
 τροπαίων; vide Nonium. Ad Epigrammatis intelligen-
 tiam vide Martyrologium 15 Augusti, ubi et via
 Appia in cœmeterio Callisti sepulchrum, quod et in mar-
 tyrio S. Stephani papæ apud Metaphrastem 2 Au-
 gusti, qui est apud Lipsoman. tom. VII, apud Surium,
 tom. IV, de quo et Petrus in Catalogo, lib. vii, c. 66.
 Vide et notationem Baronii in Martyrolog.; ac ne
 mireris acolythum Christi Corpus gestantem. Hujus
 sancti corpus in ecclesia S. Silvestri in Campo Mar-
 tio requiescere docet vetus marmorea inscriptio, cui

^d Forte *Queis*.

^e Sic dictæ sepulcrales inscriptiones: locos habes
 frequentissimos apud Gruterum, et Muratorium.

^f Carm. de S. Paulo: *tulerat quæ ex hoste tropæa;*
 carmen de sepulcro suo: *portant qui ex hoste tropæa;*
 et in append., n. 4. *sumpsit qui ex hoste tropæa.*

^g Videant heterodoxi eorum temporum fidem.

CARMEN XIX.

¹ De sancto Gorgonio ^a.

Martyris hic tumulus magno sub vertice montis
Gorgonium retinet ^b, servat qui altaria Christi.
Hic quicumque venit, sanctorum limina quærat,
Inveniet vicina in sede habitare beatos,
Ad cælum pariter pietas quos vexit ^c euntes.

CARMEN XX.

¹ De S. Saturnino martyre ^d.Tempore quo gladius ^e secuit pia viscera Matris ^f

hic titulus: †. In n. Domini hæc est noticia natalicio-
rum Sanctorum hic requiescentium; deinde sequitur:
Mense Julio die xxvi. n. Scror. Zeserini Papæ, et Tar-
sicii Martyris. Varietas est dierum festivitatis illius;
nam Martyrologium die 15 Augusti. In martyrio S.
Stephani papæ 2 die Augusti, in marmoreo Kalenda-
rio S. Silvestri, 26 Julii: nasci potuit a die martyrii ^B
et translationem reliquiarum illius. Est et alius
Tarsicius martyr Alexandriæ passus, cum Zotico et
Cyriaco, in Martyrologiis 31 Januarii.

¹ Ex alia etiam marmorea tabula olim pro sepul-
cro sancti Gorgonii martyris muro nunc affixa ad
januam majorem basilicæ, uti et ex altera superius
exscripta. Edidit Baronius tom. IV Annal. sub anno
Domini 384, et tom. VIII in appendicibus, et Gru-
terus in Romanarum Inscriptionum appendicula.
Gorgonius is esse videtur, qui cum Dorotheo passus
est Nicomediæ sub Diocletiano imperatore, apud
Eusebium lib. viii, cap. 6, Histor. Ecclesiast.; Ni-
cephorus lib. vii, cap. 2; Breviarium, et Martyrolog.
Romanum, et Bedæ, Usuardi, Adonis, Noikeri, die
9 Septembris; ac Petrum de Natalibus in Catalogo
lib. viii, cap. 55. Cujus corpus postea Romam delat-
um affirmant; Breviarium Romanum, et Martyrol.
ut et Bedæ, Usuardi, Adonis, ac Petrus in Catalogo:
viaque Latina positum. Et inde scribit Martyrologium
ad basilicam S. Petri translatum Gregorio IV Pont.
Breviarium et Anastasius in ipso Gregorio. Ado addit
via Latina inter duas lauros, unde emendandum puta-
bam in Martyrologiis, et pro via Latina Lavicana
reponendum, ubi erat locus inter duas lauros S. Ti-
burtii, ac SS. Marcellini, et Petri, ac Helenæ, templis
ac reliquiis olim clarissimis, ac Sanctorum xxx Mar-
tyrum natali 22 Decembris. Confirmabat hanc no-
stram sententiam lectio Romani Breviarii, Pii V
auctoritate editi, de S. Gorgonio, qui inter duas lau-
ros via Lavicana sepultum legitur, nec alibi reperie-
bam viam Latinam inter duas lauros: quanquam in
Breviariis recentioribus via Latina repositum fuerit.
Vide quæ de via Lavicana ad duas lauros supra an-
notavimus. Gorgonii et aliorum corpora martyrum

^a Quis hic Gorgonius? Vid. de Damas. carminibus
cap. 25, § 2, n. 11.

^b Ita rursus de Sepulcro suo de incerto Græco Mar-
tyre, atque alibi Damasus. Hinc Muratorius plura in
cœmeteriis, ac super martyrum posita altaria putat
ut etiam Aringhus. Vid. not. ad Paulin. poem. xix,
ver. 598, Veron. edit.

^c Einsildensis monachus evantes.

^d Tillemontius jure queritur exscriptorum vitio
factum, ut hoc carmen, atque alia etiam sæpe vix
nunc intelligimus, frustra que fuerunt industriæ meæ,
ut illud integritati suæ restituerem. Vide etiam Sa-
razan. not.

^e Versiculum hunc habes iterum repetitum in Carin.
de S. Stephano, et in append. num. 2.

^f Romæ scilicet: Saturninum siquidem: Origo Ro-
manum civem, mira autem fides Sanctorum civem fecit.
Sensus tamen subobscurior.

^g An qui cum Sisinnio diacono passus est, ac no-
men cœmeterio dedit in via Salaria, Thrasonis etiam

A Sanguine mutavit patriam, ¹ vitamque, genusque
Romanum civem Sanctorum fecit origo.

Mira fides rerum docuit post exitus ingens.

Cum lacerat pia membra, fremit Gratianus ut hostis,

Posteaquam fellis vomuit concepta venena,

Cogere non potuit Christum te, sancte, negare,

Ipse tuis precibus meruit confessus abire.

Supplicis hæc Damasi vox est venerare sepulcrum,

Solvere vota licet, castasque effundere preces,

Sancti Saturnini ^g tumulus quia martyris hic est.

in Gallias postmodum translata his verbis scribit
Sigebertus in Chronico sub anno Domini 764: « Chro-
degundus episcopus corpora martyrum Gorgonii,
Naboris, Nazarii, Roma ad Gallias transtulit, et Gor-
gonium quidem in Gorziæ Monasterio, Naborem in
Hilliariaco reposuit, etc. » et Beda ex quo et Raba-
nus in Martyrologiis scribunt: « idus Junii, Naza-
rium simul cum Gorgonio martyre transtulit a Roma
in Galliam Chrodegundus (Rabanus autem habet Hu-
rucægangus), Metensis episcopus, permittente Paulo
papa Romano, anno Dominicæ Incarnationis DCCLXV,
et collocavit prædictus episcopus S. Gorgoneum in
monasterio quod dicitur Gorzia. Noikerus in Marty-
rologio, dicta die, iisdem fere verbis; ac Petrus
etiam in Catalogo sic: Anno autem Domini 764, epi-
scopus Metensis, nepos Pipini regis, ipsum transtulit
in Gorgotiense monasterium. Intellege tamen de parte
corporis reliquiarum, nam et in basilica Vaticana sunt
adhuc hujus sancti reliquie, quæ in solemnibus feria
secunda Paschatis populo exhibentur; ibidemque
corpus illius servari affirmatur. Sed et in Ecclesia S.
Silvestri ad campum Martium, in marmorea tabula
natalitiorum sanctorum ibidem quiescentium legitur:
Mense Septembrio die 10, nat. S. Gorgonii et aliorum,
quorum nomina Dominus scit; et in Actis ejusdem S.
Gorgonii, quæ manuscripta servantur in bibliotheca
congregationis Oratorii, cod. n. 7. Reliquias illius
in Gallias translatas fuisse habetur, cum in transla-
tione facta Nicomedia Romam, corpus fuisset aspor-
tatum, ac de dictis reliquiis, in Saxoniam etiam
aliquid transmissum postea fuerit.

¹ Sed et in tumulo S. Saturnini martyris via Sala-
ria, hos versus incidendos curavit. Verba sunt Baronii,
versus ex eo libro exscribentis post superiores. In
cod. Palat. et edit. Grut. principium hujus carminis
ita legitur:

Horum martyrum cultor Damasus episcopus servus Dei
Ola nunc Christi fuerit crata..... cinis an. t... (sic).

² In codice legitur namque genusque; pro quo
reposuimus cum Baronio, vitamque genusque. Satur-
nini autem dies est natalis 29 Novembris in Romano,

dicto? Ita creditur. Hujus enim Saturnini celebris
memoria agebatur eo loco, ut constat ex Bucheriano
Kalendario, aliisque veteribus monumentis ad diem
29 Novembris; quod ego verissimum puto, cum vi-
deo eodem loco posita cæterorum martyrum sepul-
cra a Damaso reparata, et versibus exornata, Chris-
anthi scilicet, et Dariæ, et Mauri, et Hilarii, ac
forte aliorum. Ordo certe Gelasianus Missam habet
pro Saturnino, Chrissanto, Mauro, et Daria, uno
eodemque loco, et die. Vid. cl. Blanchinum, Oper.
Thom. s. p. 140.

Cur igitur, quæ idem Damasus hoc carmine scri-
bit non omnino conveniunt cum iis, quæ in Actis
Marcelli de sancto Saturnino legimus? In iis enim,
qui martyrem excruciarum, et necari jussit, Laodicius
est, hic vero Gratianus dicitur. Nulla præterea in
Actis iisdem de Judicis ejusdem, quisquis ille sit,
christianæ fidei confessione, quam Damasus memorat,
mentio est. Verum, ut Baronius, ac Bollandus ad-
vertunt, Acta illa non omni ex parte difficultate ca-
rent.

CARMEN XXI.

¹ De sancto Mauro ^a.

² Martyris hic Mauri tumulus pia membra retentat,

³ Quem Damasus rector longo post tempore plebis
Ornavit supplex, cultu meliore, decerans
Insontem puerum cui poena nulla ^b dejecti,

CARMEN XXII.

¹ De inserto martyre Græco ^c.

Jamdudum quod fama refert, te Græcia misti.

Usuardi, et copiosius in Bedæ Martyrologiis. De basilica ubi exstabant reliquæ S. Saturnini, Anastasius Bibliothecarius, qui etiam hos versus in Felice IV refert: *Hujus temporibus consumpta est incendio basilica S. Saturnini martyris via Salaria, quam a solo refecit.* Et in sancto Hadriano: *Sed et basilica S. Saturnini in prædicta via Salaria positam, una cum cæmeterio sanctorum Chrysanthi et Dariæ renovavit, atque cæmeterium sanctæ Hilariæ innovavit.* Et in Gregorio IV: *Nam eo tempore ecclesiam beati Saturnini martyris foris portam Salariam constitutam, quæ vetustate nimia, et longo jam senio a fundamentis ceciderat, navis fabrica edificari fecit, et picturis variis decoravit, ubi etiam obtulit vestem de fundato unam.* De qua basilica, et Baronius in Martyrologio. Restant adhuc templi parietes extra Salariam portam, et locus nomen retinet S. Saturnini, ubi et cæmeterium fuit nomine Thronosis, de quo Cencius camerarius in libro Censuum Romano Ecclesie, Volaterranus, Albertinus, Panvinius, etc.; corpus vero S. Saturnini translatum ad Ecclesiam Sanctorum Joannis et Pauli titulo Pammachii.

¹ Baronius habet ut supra ex hoc loco pag. 912, his additis verbis: *Exstant in citato codice alia epigraphia indita aliis sanctorum martyrum memoriis, quas sive ornavit vel restituit eodem volumine comprehensa, et inter alia de Mauro puero. Maurus puer hic ferme est Jasonis frater, Claudii Tribuni et Hilariæ filius: de quibus in omnibus Martyrologiis 3 Decembris, et in Historia sanctorum Chrysanthi et Dariæ, quam habet Metaphrastes 19 Martii apud Lippomanum tom. VII et Surium tom. V: Qui sanctus puer ob Christi confessionem interfectus est cum Juano fratre, sub Numeriano imperatore; exstat in eo loco ubi interfecti sunt vetus monumentum, in quo homo Christiani cum illum expurgassent, nocte omnia sanctorum martyrum corpora posuerunt haud procul ab Urbe, juxta viam quæ Mauri nuncupatur. Hæc in illa historia. Quorum sanctorum fratrum corpora ad S. Praxedem ex cæmeteriis translata sunt, sub Paschali papa, ut habetur in marmorea tabula Ecclesie illius. Quæ postea ab Alexandro II papa Lucam deportata ut ex veteribus monumentis Lucen. Ecclesie refert Baronius tom. II, sub anno Domini 1070.*

² Simili modo supra de Sancto Gorgonio:

Martyris hic tumulus magno sub vertice montis,
Gorgonium retinet.

³ Hoc plebis verbo similiter usi sunt, et alii veteres summi pontifices Romani, et ad Sanctam Mariam Majorem in Arcus summitate ex musivo: *Xystus episcopus plebi Dei.* Qui est Xystus hujus nominis tertius; et ad Lateranum in marmorea ad. culæ janua S. Joannis Baptistæ: † *Hilarius episcopus † sanctæ plebi Dei.* Et in Ecclesia S. Andreæ in Esquilis,

^a Claudii Tribuni et Hilariæ martyrum filii, ac Jasonis fratris, ut in Actis sancti Chrysanthi, et Dariæ. Vid. Sarazau. not.

^b Sic Baronius ex quo Sarazanius. Gruter., p. 4174, Delicii.

^c Ita de sancto Saturnino: *Sanguine mutasti patriam.*

^d Vid. Saraz. not.

^e In veteribus martyrologiis ac monumentis Marcellinus Petro, et Petrus Marcellino præponitur,

A Sanguine mutasti patriam, civemque fratremque ^d

Fecit amor, legis sancto pro nomine passus.

Incola nunc Domini servas qui altaria Christi,

Ut Damasi precibus saveas, precor, inclyte martyr.

CARMEN XXIII.

¹ De SS. Marcellino et Petro.

Marcelline ^e tyos, pariter Petre, ^f nosce triumphos.

Percussor ^g retulit Damaso mihi cum puer essem,

quam Cataharhara vocat Anastasius, S. Hilarii successor S. Simplicius his versibus in musivo: *Plebs devota, veni perque hæc commercia diace, etc.*; integros adhuc videmus, quos et refert Platina. Et S. Felix III, successor Joannis, ad S. Stephanum in Cælio monte, ubi erat inscriptio musiva, ex membranæ Palatinæ rediiva apud Gruterum: ex quo Baronius in Appendicibus in tom. XII retulit ad annum Christi 530, in cujus fine: *Felix papa addito musivo splendore sanctæ plebi Dei perfecit.* Et noster Damasus supra de sancto Paulo: *Cuperet discerpere plebem, etc.* Leo etiam quartus in versibus, qui ad portam Eliæ arcis exstabant, et Joannes papa VIII in epigrammate, quod in porta suburbii S. Pauli olim exstitisse apparet in veteri codice manuscripto, cui titulus, *DESCRIPITIO URBS ROMÆ, eodem titulo usitur; qui liber sub Urbano VI papa scriptus fuit, quem nos habemus. Versus quales sunt hic apponimus, ut reviviscant, quandoquidem abbi illos non legi:*

LEONIS QUARTI

In Introitu Urbis Romæ per Portam Eliæ arcis:

Romanus, Francus, Bardusque viator, et omnis

Hoc qui intendit opus, cantica digna canat.

Quod bonus antistes quartus Leo rite novavit,

Pro patriæ ac plebis ecce salute sum.

Princeps cum summo gaudens hæc cuncta Joannes

Perfecit, cujus emicat altus honor.

Quos veneranda fides nimio devinxit amore

Hos Deus omnipotens perforat arce poli.

Civitas Leonina vocata.

JOANNIS OCTAVI

In Porta suburbii S. Pauli.

Hic murus salvator adest, invictaque porta,

Quæ reprobos arcet, suscipit atque pio.

Hanc proceps intrate senes, juvenesque togati,

Plebsque sacra Del limina sancta petens.

Quam præsul Domini patravit rite Joannes,

Qui nitidis fluxit moribus et meritis.

Præsul octavi de nomine facta Joannis

Ecce Joannipolis urbs veneranda dicit.

Angelus hanc Domini Paulo cum principe sanctus

Custodiat portam semper ab hoste nequam.

Insigne nimum muro quam construit amplo

Sedis apostolicæ papa Joannes ovans,

Ut sibi post obitum cælestis janua regni

Paudatur, Christo sat miserante Deo.

^d Versu secundo *fratremque* reposui carminum legis necessitate, *fratrem* enim solummodo est in exemplari; vel potius *civem quoque fratrem*. Hoc vero epigramma sicut cætera alia, non fuit a Baronio exscriptum, credo quia incerti nominis martyr, licet patria Græcus.

^e Est carmen de sanctis Marcellino et Petro, uno presbytero, altero exorcista, martyribus; de quibus et hynnum scripsit Rhabanus Maurus episcopus

nullo inter eos discrimine. Vid. ven. Card. Thomasi *Graduale Antiphonarum, et Lecionarium S. Gregorii oper. tom. II et V* curante viro eruditissimo P. Vezoso editorum.

^f Palatinus codex Gruteri *nosse*, id est percussor se nosse retulit, atque ita scribendum censet cl. Mazochius ad Neapolitanum vetus marmoreum *Kalendarium 2 Junii.*

^g Hinc intelligis nulla potuisse tunc tempore Acta

*Hæc tibi a carnificem rabidum mandata dedisse,
Sentibus in mediis vestra ut tunc colla secaret,*

*A Nec tumultum vestrum quisquam cognoscere posset;
Vos alacres vestris manibus mundasse sepulcra^b,*

ante annos prope 800; incipit: *Claras laudes ac salubres pœseo, fratres, dicite*; habetur num. 23, ac post hynnum alii versus num. seq. 24. Ad intelligentiam, et ut locum, ubi hoc epigramma positum fuerat indicemus, libet hic afferre verba, quæ in martyrio præfatorum sanctorum Marcelli et Petri leguntur. Sunt autem hæc: *Iis* (Lucilla et Firmine) *vero in visu apparuit sanctus Tiburtius cum his duobus martyribus* (Marcellino et Petro) *edocuitque eos, quemadmodum corpora eorum e nigra sylva abspoliata, iuxta ipsum in parte inferiori in crypta sepelire deberent: fuerunt autem eis adjutorio acolythi duo Ecclesiæ Romanæ. Hæc omnia Damasus, cum lector esset puerulus, didicit ab eo, qui eos decollaverat, et postea factus episcopus, in eorum sepulcro his versibus decoravit. Marcelline, tuos pariter, etc. Quæ omnia referuntur, et in historia Martyrum, quæ versibus iambicis scripta habetur tomo VII Surii post historiam translationis corporum ad finem. Et Romanum Martyrologium de iisdem sanctis eodem die 2 Junii: *Horum corpora in crypta juxta sanctum Tiburtium sepulta sunt; eorum sepulcrum sanctus Damasus papa versibus postea exornavit. Et Ado in suo Martyrologio ait: Quorum corpora revelantibus se beatis Martyribus tolerant post modum Lucilla et Firmine, christianissimæ semine, et juxta sanctum Tiburtium in inferiori parte cryptæ sepelierunt. Porro ab omnibus fere Martyrologis Romanis, Bedæ, Usuardi, Adonis, et Notkeri, asseritur istud Tiburtii sepulcrum fuisse in via Lavicana in ab Urbe milliario inter duas lauros, quo in loco Constantinus imperator basilicam construxit, ut Damasus, sive is Anastasius Bibliothecarius, in S. Silvestri Vita: *Eodem tempore* (scribit) *Augustus Constantinus fecit basilicam beatis martyribus Marcellino presbytero, et Petro exorcistæ, inter duas lauros, et mausoleum, ubi beatissima mater ipsius sepulta est Helena, in sarcophago porphyreico via Lavicana, milliario ab urbe Roma tertio, in quo loco, et pro amore matris suæ, et veneratione sanctorum, posuit voti sui dona, patenam ex auro purissimo pensantem libras 35. Et pergit reliqua donaria explicare permulta, magnique pretii, et agros, etc. Eadem ferme Beda de Rat. temp. sic: *Item basilica via Lavicana inter duas lauros beato Petro et Marcellino martyribus, et mausoleum, ubi matrem suam posuit in sarcophago purpureo. Et Ado iisdem verbis in Chronico. Et Nicephorus lib. viii, cap. 31, Hist. Ecclesiast. scribit de Helena mortua, ex Langii interpretatione: *Extra urbem Romam in templo rotundo marmorea urna deposita, atque biennio post una cum urna Constantinopolim deportata. Et Sigebertus in Chronico, sub anno Domini 849, scribit: *Sancta Helena imperatrix Romæ in Ecclesia sanctorum Marcellini et Petri martyrum, in mausoleo purpureo sepulta, etc. Eadem et Petrus de Natalibus lib. vii, cap. 73. Anastasius autem Bibliothecarius refert de Honorio I Papa: *Renovavit et cæmeterium beatorum Martyrum Marcellini et Petri via Lavicana. Et de Hadriano I: *Cæmeterium iisdem BB. Petri et Marcellini via Lavicana, juxta basilicam B. Helenæ renovavit, et tectum ejus, id est S. Tiburtii, et eorumdem SS. Petri et Marcellini noviter fecit, quoniam nullus erat jam descensus ad ipsa sanctorum corpora. Quorum martyrum********

corpora, in Gallias postea translata fuerunt. Ejusque rei historiam scripsit Einardus, sive Eginardus, et Surius tom. VIII, ubi de loco hæc habet: *Primo ad basilicam S. Tiburtii martyris in via Lavicana tribus ab urbe passuum millibus distantem veniunt, deinde in cryptam eidem basilicæ contiguam, in qua BB. Christi martyrum Marcellini et Petri corpora erant tumulata descendunt, etc. Referunt translationem et Sigebertus in Chronico anno 826, et Annonius sive Ammonius de Gestis Francorum lib. iv, cap. 114, ad finem, qui sub Gregorio IV fuisse refert, et alii. De qua re, et Rabanus Maurus in versibus de iisdem martyribus:*

*Hos Christi testes Romana adscivit ab urbe
Vir probus Ainardus constituitque locum, etc.*

Et in epitaphio E. nardi, Idem:

*Nam horum sanctorum condigno functus honore
Exquirens Romæ corpora duxit, et huc, etc.*

In hac basilica stationem fuisse refert Panvinus in libello de Stationibus Urbis: *iv Non. Junii statio ad SS. Marcellinum et Petrum via Lavicana. Nam S. Gregorius stationes per basilicas vel sanctorum martyrum cæmeteria sollicitus distribuit, quem morem tabentibus temporibus plebs Romana quasi eo riente certatim retinuit. Eas basilicas ipse pontifex Gregorius, simul venerabundus adiens, viginti homilias in Evangelia coram ecclesiâ diverso tempore habuit, ut scribit Joannes Diaconus in Vita S. Gregorii lib. ii, num. 18. Mentionem postea fecerunt loci hujus, et Cencius Sabellus, qui fuit Honorius tertius Papa, in libro Censuum Romanæ Ecclesiæ, habuit autem unam in basilica SS. Marcellini et Petri natali eorum die: *Cæmeterium inter duas lauros ad S. Helenam; et Nicolæus Signorilis, qui sub Martino V. papa vixit, dum recenset ecclesiis omnes Urbis, quæ suo tempore exstant: *Extra Urbem* (ait) *ecclesia S. Pauli, S. Anastasii ad aquas salvas, S. Mariæ Annuntiatæ, S. Sebastiani ad Catacumbas, Sanctæ Helenæ, etc. Exstant tunc, et adhuc exstant vestigia hujus templi, ac Helenæ mausolei, quæ, et jam nos olim vidimus, ac se primum detexisse, atque lustrasse refert Bosius in Notis ad Vitam S. Cæciliæ. Hæc pluribus tractavinus, quia paucis cognita hæc erat basilica: imo vulgo ea credebatur quæ prope Lateranum hic est dicata martyribus, cum hæc non esse a Constantino edificatam ex prædictis cognoscatur, quod et Ugonius de Stationibus affirmavit. Verumtamen cum nostro tempore, Urbano VIII pont. Max. sedente, templum id in lucem est restitutum, et in-tauratum, clara cœlibet et perspicua quæ diximus esse poterunt. Obiterque hic notandum est, quod dicitur *ad duas lauros, forte ad duas lauros esse legendum, ex eo quod, ut ait Arnobius lib. iii, *Græci vicus cognominant lauros. Tertullianus autem in Apologetico: *Unde Cassii, et Nigri, et Albini, unde qui inter duas lauros obsident Cæsarem, etc., intelligit de Commodio imperatore, qui ut pestilentiam evitaret, Laurentum recessit, quod frigidior ea regio sit, siveisque e lauro permultis opaca, a quo etiam regioni indictum nomen, etc., ibique obsessus est a Romanis Cleandrum ad necem deposcentibus; de quibus Herodianus lib. i histor.******

consularia Martyrum a Christianis excipi, aut si quæ scripta fuerant, dilacerata fuisse, ne tenacibus libellis erudita sæcula, tempus, modumque passionis proditum dulcibus linguis per aures posterorum proderent, ut Prudentius ait hymno de sanctis Hometeri et Ckledonio. Vid. Acta S. Vincentii apud Ruinart.

^a Ita Sarazanius et Henschenius, at sensus postu-

lat, ut hæc tibi legamus, quod etiam notat clariss. Mazochius.

^b Hic punctum, quod Sarazanius et Henschenius omittunt, idem Mazochius recte posuit: nec enim martyres postquam jacerunt, ipsi suis manibus sibi mundaverunt sepulcri locum, sed antequam occumberent.

*Candidulo occulte postquam jacuistis in antro,
Postea commonitam vestra pietate Lucillam,
Hic placuisse magis sanctissima condere membra.*

CARMEN XXIV.

¹ *De SS. martyribus Felice et Adaucto.*

² *O semel atque iterum vero de nomine Felix^a
Qui intemerata fide, contempto Principe mundi^b
Confessus Christum^c cœlestia regna petisti.
O vere pretiosa fides! cognoscite, fratres,
Qui ad cœlum victor pariter properavit Adauctus^d
Presbyter his verus, Damaso rectore^e jubente,
Composuit tumulum Sanctorum^f Limina adorans.*

CARMEN XXV.

¹ *De SS. martyribus Nereo et Achilleo s.*

Militiæ nomen dederant, ^h almumque gerebant
Officium pariter spectantes jussa tyranni,
Præceptis pulsante metu servire parati.

¹ *Insuper et de SS. martyribus Felice et Adaucto
ejusdem Damasi ibidem. Refert Baronius pag. 912,
quorum natale in kal. Septembris habent Martyro-
logia. Eratque horum sanctorum cœmeterium a S.
Joanne papa renovatum, apud Anastasium Biblio-
thecarium, qui de S. Leone III scribit: Renovavit
sarta tecta beati Felicis et Adaucti martyrum juxta S.
Paulum Apostolum. Adaucti autem nomen sancti
proprium non est: nam hujus nomen ignorantes Chri-
stiani Adauctum eum appellaverunt, et quod S. Fel-
lici auctus sit ad coronam: ut scribitur in Martyro-
logiis Romano, Bedæ, Usuardi, Adonis, Noikeri,
quæ via Ostiensi passos referunt. Quin etiam sanc-
tam Dignam et Emeritam, in persecutione Vale-
riani imperatoris, sub Caio judice passas, in cœ-
meterio Comellillæ via Ostiensi ad sanctos Felicem
et Adauctum sepultas; eorum acta testari refert Ba-
ronius in Martyrologium Romanum 22 Septembris.
Quo ex-titit-e loco hoc epigramma credi potest. S.
Gregorius Antiphonam habet de horum sanctorum
natali.*

² Eodem modo supra de S. Felice presbytero:
Corpore, mente, animo pariter de nomine Felix.

³ Baronius pag. 909 extimavit hoc epigramma
compositum fuisse, cum furens populi Romani pars,
relicto Ursicino armato, conversa est ad Damasum,
tanquam legitimum pontificem. Ego tamen crede-
rem, potius SS. martyribus, et quidem militibus ap-
tari posse, qui contempta bellica Ethnicorum trium-
phali gloria, nomenque Christianum professi, abjectis
martialibus armis, gloriosiores Christi triumphos,
Christum imperatorem sequendo duxere.

⁴ Baronius pag. 913, D, Appendicis: *Et de Proto*

^a Hujus Felicis quem Marbodus, *Romæ ortum, et
nutritum, et sacerdotem* ait, basilicam in via Ostiensi
ad S. Paulum, olim in *Pincis* dictam fuisse constat
ex Papebroch. Paralipom. ad Conat. p. 42. Ex quo
forte factum, ut clar. Mazuchius in *Pincis* legerit,
ac Felicem hunc, minime vero Nolensem, in *Pincis*
dictum fuisse conjecerit ad 14 Januarii.

^b In append. n. 2:

Superato Principe mundi.

^c Carm. de *Nereo et Achilleo confessi gaudent: de
S. Saturnino: Meruit confessus abire; et in Append.
n. 2, Confessi X P M., et num. 3, confessa X P M.*

^d Nomen est beati hujus martyris proprium, se-
cus ac alii olim censuerunt. Exstant horum marty-
rum Acta italico sermone scripta, et notis illustrata
studio docti et religiosi viri Francisci Valesii elapsis
annis defuncti.

^e Qui proinde minime dubito, quin Epitaphium
a se compositum inscribendum dederit.

A *Mira fidesⁱ rerum! subito posuere furorem,
Conversi fugiunt, ducis impia castra relinquunt;
Projiciunt clypeos, phaleras^j et tela cruenta;
Confessi gaudent Christi portare triumphos.
Credite per Damasum possit quid gloria Christi.*

CARMEN XXVI.

¹ *De SS. martyribus Proto et Hyacintho.*

Extremo tumulus latuit sub aggere Montis;
Hunc Damasus monstrat, servat quod membra piorum.
Te Protum retinet melior sibi Regia cœli.
Sanguine purpureo sequeris, Hyacinthe, probatus.
Germani fratres animis ingentibus ambo:
^k Illic victor meruit palmam, prior ille coronam.

CARMEN XXVII.

¹ *De eodem.*

B *Aspice descensum, cernes mirabile factum,
Sanctorum monumenta vides patefacta sepulcris:*

*et Hyacintho martyribus idem Damasus, etc. Exstat
aliud epigramma de iisdem sanctis ex pag. 4173,
n. 11, quod infra reponemus, quando et Baronius cum
superiori conjunxit: Eratque Romæ illustris memoria
horum martyrum, cuius confessionem Symmachus
papa exornavit, apud Anastasium legimus. Exstitisse
vero credibile est via Salaria veteri, in cœmeterio
Basillæ, ubi horum sanctorum natale ponunt die 2
Septembris, Martyrologium Romanum, et Adonis, et
Noikeri: Via Salaria in cœmeterio Basillæ. Usuardus
autem, Via Salaria, simpliciter. Eorum sacræ reli-
quiæ sub Clemente Papa VIII, ab ecclesia S. Salva-
toris prope pontem S. Mariæ trans Tiberim posita, ad
ecclesiam S. Joannis Baptistæ Florentinæ nationis,
solemni pompa suere translata anno Domini 1592,
die 21 Junii, refert Baronius in Martyrologio, et nos
oculati testes sumus, eratque in dicta ecclesia, quæ
S. Salvatoris in pede pontis dicta, monumentum
tale: Sub hoc lapide requiescunt sanctorum corpora
gloriosissimorum Proti, et Hyacinthi. Superioris vero
inscriptiois Damasi, ac marmoris anterior pars ex-
stat adhuc in ecclesia sanctorum Quatuor Coronato-
rum, reliqua parte recenter suppleta, hoc titulo præ-
posito: Fragmentum Carminum S. Damasi papæ, ex
templi pavimento, hic repositum et suppletum. Ex his
nimirum Palatinis membranis. De gestis horum
sanctorum martyrum plura habentur in Martyrio S.
Eugenie apud Metaphrastem, quæ et apud Lippoman-
num tom. V, Surium tom. VI et S. etiam Gregorius
in Antiphonario, et libro Sacramentorum, de iisdem
sanctis martyribus antiphonam et Missam habet.*

² Ex pag. 4172, num. 9, post aliud superius re-

^f Einsildensis monachus videtur legisse *adornans*,
quod non disciplet. Cæterum alia etiam lectio nihil
habet quod offendat, si sane intelligatur, Paulin.
poem. xix, vers. 305, Veron. edit.:

Et magi solium Confessoris adorat.

^g Eorum martyrum sepulcro inscriptum fuisse tes-
tatur Einsildensis Monachus, cui præter Ciampinum
subscribit ven. card. Thomasius, oper. tom. V, p. 463.
Vid. de Damas. Carmin.

^h Mabillon. Vet. Anal. p. 363, *Sævumque.*

ⁱ Cod. Palatin. apud Grut., *Eorum.*

^j Apud Mabillon., *etlaque cruenta.*

^k Videas aliquando in sarcophagis altera parte
insculptam palmam, altera vero coronam. Exempla
habes apud Boldettum lib. II, cap. 9, et apud Mura-
torium tom. IV Inscript. An igitur, quo quisque ex
sanctis fratribus loco positus fuerit, Damasus hoc
versiculo indicare voluit? Ita videtur. Huic carmini
Einsildensis Monachus hæc addit: *Leopardus pres-
byter ornavit.*

Martyris hic Proti tumulus jacet atque Hyacinthi,
 Quem cum jamdudum tegeter mons, terra, caligo,
 Hoc Theodorus opus construxit presbyter instans
 Ut domini plebem opera majora tenerent.

CARMEN XXVIII.

^a De SS. martyribus Chrysantho et Daria b.

Hic votis paribus tumulum duo nomina servant
 Chrysanthi, Dariae, nunc venerandus honor.

ponendum, cum et Baronius tamquam Damasi cum illo conjunxerit; ambo namque epigrammata sunt de SS. Proto et Hyacintho, ac Damasus hoc etiam redolet.

^a Sunt Damasi versus, Gregorii Turon. testimonio in libro de Miraculis in gloriam martyrum cap. 38, ad finem, dum loquitur de basilica sanctorum Chrysanthi et Dariae, his verbis: *Damasus antistes sanctae sedis apostolicae jussit diligentius operire fenestram ubi et versus decoravit locum*, etc. Non exscripsit Baronius ut alios; meminuit tamen in Martyrologio ex Gregorio dum ait: *De eorum corporum inventione, et de epitaphio S. Damasi papae ad sepulcrum eorum conscripto*, etc. Colligimus exstitisse hanc basilicam vel cryptam via Salaria; nam legitur ex vetustis manuscriptis codicibus apud Surium 17 Januarii de inventione sancti Diodori, et aliorum his verbis: *Beatus igitur Chrysanthus et Daria virgo, etc. Imperatoris furia extra portam Romanæ urbis via Salaria in arenario depositi, terra, et lapidibus obrui jussi sunt vivi*. Et lectio Romani Breviarii 25 Octobris hæc habet: *Deinde in arenariam quæ est via Salaria uterque ductus, effossa terra lapidibus obrui, parem martyrii coronam adepti sunt*. Et Martyrologium Romanum dicta 25: *Jussi sunt a Numeriano imperatore via Salaria in arenario deponi, atque illic viventis terra et lapidibus obrui*. Eadem Ursuardus eademque die. Beda vero, et Ado prima Decembris; Græci etiam in Menologio, in vita apud Metaphrastem 19 Martii; quæ dierum festivitatis varietas a die martyrii aut inventionis, aut translationis nasci potuit. Et Gregorius Turon. inquit: *Etiam cryptam super eis miro opere fabricatam, quæ in arcum postea transevolutum firmissima stabilitate subsistebat*. Et Anastasius in Hadriano scribit: *Sed, et basilicam S. Saturnini in prædicta via Salaria postquam una cum cæmeterio sanctorum Chrysanthi et Dariae renovavit*. Alio autem ordine scripta habes hæc carmina eodem libro pag. 4171, sed de octo versibus quatuor posteriores tantummodo, ac legitur:

Pauper excessu melius nunc ista resurgunt.

Propterea ex hoc libro addimus verbum illud, me-

^a Hoc etiam carmen Damasi esse stylus probat: alterum itaque eorumdem sanctorum martyrum tumulo, alterum vero eorum cæmeterio Theodori presbyteri cura ampliato inscriptum fuisse puto. Cæmeterii locum descripsit Boldett. lib. II, cap. 18.

^b Vid. de Damas. carmin. ne quæ eo loco observata a me sunt, iterum repelam.

^c Ita nunc legitur lapidari, aut exscriptoris vitio, cum forte scribi debuisset *Effera quæ rabies!*

^d *Lexæ tumulus*. In lapidibus enim o pro u haud raro: Sic *oxori* pro *uxori*, *avonclo* pro *avunculo*, *secos* pro *secus*.

^e Damasi scilicet pecunia; siquidem illum Mauri tumulum ornasse legimus, eodem quo Chrysanthus et Daria, loco positum. Malmesburiensis apud Blanchin. ad Anastas. opusc. 14, *Via Salaria in altera ecclesia sunt: Chrysanthus, et Daria, et Saturninus, et Maurus, et Jason, et Mater Hilaria*. Card. Thom. oper. tom. II, p. 518; *iii kalend. decemb. Natale SS. MM. Saturnini, Chrysanthi, Mauri, Dariae, et aliorum via Salaria in Thronis*.

^f In Vaticano cod. 5860, primo loco referuntur

A ° Effera quem rabies, neglecto jure sepulcri
 Sanctorum ^d tumulos præda furentis erat.
 ° Pauperis ex censu melius nunc ista resurgunt,
 Divite sed voto plus placitura Deo.
 Plange tum, Gens sæva, nefas; periere furores,
 Crevit in his templis per tua damna decus.

CARMEN XXIX.

^a De S. Agnete Martyre f.

Fama refert Sanctos dudum retulisse parentes

lius, ut integer sit versus; illic autem legitur *excessu*, hic vero *ex censu*. Num. etiam 14 ejusdem folii solum priora duo sunt carmina, et legitur versu secundo:

Chrysanthi, Dariae, nam venerandus honor;

ac duo sequentia cum alio epigrammate etiam pag. 4171, num. 45. Quorum sanctorum corpora a Stephano Papa VI, anno Domini 886, pontificatus anno primo cum aliis reliquiis inventa ex eoque loco translata in Lateran. palatium, et ad basilicam SS. XII Apostolorum, et alibi, condidit, ac largitus est, ut habetur in historia inventionis sanctorum Diodori et aliorum apud Surium tomo I, die 17 mensis Januarii, de qua etiam Petrus in Catalogo lib. I, cap. 12. Quorum etiam sanctorum Chrysanthi et Dariae altare in basilica Lateran. sub abside fuit, in quo ipsorum corpora recondita olim fuerant; sed cum tempore, quo Ecclesia corruit sub Stephano VI pollutum, et dirutum fuisset, translata sunt in oratorium S. Mariae, et S. Pancratii martyris, quod erat in dextro latere basilicæ, ubi nunc saccrarium est, ibique sub altare ipsius oratorii recondita sunt, ut scribit Panvinius de septem Ecclesiis in sancti Joannis templo: refert tamen Sigonius de Regno Italiae lib. VI, sub anno 947, Adelandum episcopum Regiensem sancta martyrum corpora Chrysanthi et Dariae a Berengario impetrata Regium deportasse, quæ in hanc usque diem Regienses religione præcipua venerantur. Et in officiis sacris civitatis Regii habentur lectiones, et in translatione eorumdem sanctorum, ubi legitur anno Domini 915, a Joanne X papa Berengarium horum sanctorum corpora impetrasse, ipsi vero Adelardi episcopi precibus concessa.

^a Duo hæc sequentia epigrammata Damasi esse ait Baronius in Martyrologio 21 Januarii, ac sub nomine Damasi in corpore veterum poetarum edita sunt. Prius est de martyrio S. Agnetis, cujus passionem et Prudentius hymno hoc pereleganti cecinit:

Agnes sepulcrum est Romulea in domo,
 Fortis puellæ martyris incluta.

versus in abside basilicæ olim inscripti hoc titulo: *Versus Constantinae Constantini filiiæ scripti in abside basilicæ, quam condidit in honorem S. Agnes, ut abiam in Grutero:*

Constantina Deum venerans, Christoque dicata,
 Omnibus impensis devota mente paratis,
 Numine divino multum, Christoque juvante,
 Sacravit templum victricis virginis Agnes,
 Templorum quod vincit opus, terrenaque juncta,
 Aurea ^{*} nam rutilant summi fastigia tecti:
 Nomen enim Christi celebrat sedibus istis,
 Tartaream solus potuit qui vincere mortem,
 Invectus cælo, solusque inferre triumphum,
 Nomen adhuc referens, et corpus, et omnia membra
 A mortis tenebris, et cæca nocte levata.
 Dignum ^{**} Agnes mnonus, martyr devotaque Christo,
 Ex opibus nostris per sæcula longa tenebis,
 O felix virgo memorandi nominis Agnes!

Tum statim, ac immediate legitur carmen S. Damasi iis ferme verbis, quibus adhuc exstat lapidi incisum in eadem Basilica, ubi illud iterum contuli.

^{*} Cod. quæ. — ^{**} Cod. igitur.

Agnem ^a cum lugubres cantus tuba ^b concrepisset, **A**
 Nutricis ^c gremium subito liquisse puellam;
 Sponte trucis calcasse minas, rabiemque tyranni:
 Urere ^d cum flammis voluisset nobile corpus,
 Viribus immensum parvis superasse timorem,
^e Nudaque perfusus crines, et membra dedisse,
 Ne Domini templum facies peritura videret.
^f O veneranda ^g mihi, sanctum decus alma pudoris,
 Ut Damasi precibus faveas precor, ^h inclyta Virgo.

CARMEN XXX.

ⁱ De S. Agatha martyre s.

Martyris ecce dies Agathæ
 Virginis emicat eximie,

De eadem hymnum composuit S. Ambrosius, qui
 inter ejus opera Romæ edita, hymnus est 33, cujus **B**
 initium:

Agnes beatæ Virginis
 Natalis est quo spiritum, etc.

Ejusque laudes idem S. Ambrosius in lib. 1 de Vir-
 ginibus scripsit, et in sermone de illius passione fu-
 sius, et lib. 1 de Officiis cap. 4. Item S. Maximus
 Taurinensis episcopus, homiliam habuit in natali S.
 Agnetis, quam inter Vitas sanctorum retulit Lippo-
 manus tom. I, in qua plene de vita et passione il-
 lius. Hildebertus Cenomensis descripsit versu elegia-
 co martyrium S. Agnetis; poema est satis longum
 divisum in undecim capita, edidit Gaspar Barthius
 in Adversariis lib. xxxi, c. 13.

¹ S. Ambrosius in citato sermone: *Ad hæc in-
 sanus iudex jussit eam exspoliari, et in lupanar duci
 sub voce præconis dicentis: Agnem sacrilegam virgine-
 m Diis blasphemias inferentem, scortum lupanaribus
 datam. Statim autem ut exspoliata est, crine resoluta
 tantam densitatem capillis ejus divina gratia concessit,
 ut melius videretur fimbriis eorum, quam vestibus lecta,
 etc.*; et sanctus Maximus in homilia de eadem:
*Nam spoliata Virgo legitur crinibus, et nudata ab
 hominibus malis vestitur ab angelis bonis, et damnata in
 prostibulo turpitudinis, in gremio apparuit castita-
 tis, etc.*

² O Agnes verum decus alma pudoris imago.

Sanctus Hieronymus, epist. 8 ad Demetriadem:
*Omnium gentium litteris atque linguis præcipue in
 ecclesia Agnes vita laudata est, quæ et ætatem vicit,
 et tyrannum, et titulum castitatis martyrio consecravit.*
 Quæ S. Hieronymi verba sunt relata et in Romano
 Martyrologio, in festo S. Agnetis.

³ Scripsit de ejus die natali sacrum hymnum S. Da-
 masus papa. Hæc Baronius in Martyrolog. 5. Februa-
 ril: qui de ipsa plurima annotavit.

⁴ Virginitatis et martyrii diademata sunt, candi-
 dum ex virginitate, ex martyrio purpureum; dupli-
 cisque martyrii candidatam virginem et purpuratam **D**
 representat, vel quod sana reddita est post vulnera,

Muratorius etiam sic retulit ex Clar. Marangono in
 IV. Inscript. tomo. Sic iterum Marangonus ipse, *Delle
 cose Gentilesche*, p. 405, ex lapide adhuc exstante.

^a Cl. Mazocchi ad xxi Januarii disputat, an no-
 men Agnes aspirandum sit, ut melioribus sæculis.
 At lapis adhuc exstans sic habet.

^b Basil. oper. tom. I, orat. 5. *Dies decidendæ cau-
 sæ ut advenit, en tibi præco ex nomine quemque cibas.*
 Ulebantur vero præcones tubo quadam argenteo, vel
 æreo, tamquam tuba, quo vox major et clarior au-
 diretur, ut ex Hesichio colligit adnotator ad Lucian.
 de Mort. Peregr. cap. 52.

^c Nutrices grandioris etiam ætatis puellis adstittisse
 discimus etiam ex Chrysostomo tom. I, hom. 51. Sic

Christus ^h eam sibi qua sociat,

ⁱ Et diadema duplex decorat.

^j Stirpe decens, elegans ^k specie,

Sed magis actibus, atque fide,

Terrea prospera nil reputans,

Jussa Dei sibi corde ligans.

^l Fortior hæc trucibusque viris

Exposuit sua membra flagris,

Pectore quam fuerit valido

Torta mamilla docet patulo.

^m Deliciæ cui carcer erat

ⁿ Pastor ovem Petrus hanc recreat.

Lætior inde magisque flagrans

ac deinde aliis tormentis necata. Ita Prudentius de
 sancta Agnete:

Duplex corona est præstita martyri:
 Intactum ab omni crimine virginali,
 Mortis deinde gloria libera.

Et ad finem:

Intende nostris colluvionibus
 Vultum gemello cum diademate.

Et S. Cyprian. in epist. 9, ad Martyres, ait: *O bea-
 tam Ecclesiam nostram, quam sic honor divinæ digni-
 tatis illuminat, quam temporibus nostris gloriosus mar-
 tyrum sanguis illustrat; erat ante in operibus fratrum
 candida, nunc facta est in martyrum cruore purpurea.*
*Floribus ejus nec lilia, nec rosa desunt; centent nunc
 singuli ad utriusque honoris amplissimam dignitatem,
 ut accipiant coronas vel de opere candidas, vel de pas-
 sione purpureas. In cælestibus castris, et pax, et acies
 habent flores suos, quibus miles Christi ob gloriam co-
 ronetur.*

^o Nobilissimis orta natalibus. Ado in Martyrolog.
 de festivitibus Apostolorum. Metaphrastes in Vita
 illius: *Ingenuum sum, et ex spectabili genere orta, ut
 omnis parentela mea testatur.*

^p Apud S. Gregorium in lib. Sacramentorum ac
 præfatione Missæ sanctæ Agathæ legitur: *Per Chri-
 stum Dominum nostrum, pro cujus nomine pænarum,
 mortisque contemptum in utroque sexu fidelium, cunctis
 ætatibus contulisti, ut inter felicium martyrum pal-
 mas Agathen quoque beatissimam virginem, victrici pa-
 tientia coronares. Quæ non minus territa, nec suppliciiis
 superata, de diaboli sævitia triumphavit. Quia in tuæ
 Deitatis confessione permansit. Et ideo, etc.*

^q Ado in Martyrologio, etc.: *Agatha autem lætissi-
 me et glorianter ibat ad carcerem, et quasi ad epulas
 invitata, ita gaudens agonem suum Domino precibus
 commendabat.*

^r Virginem vulneribus sauciam sanavit in carcere
 S. Petrus, qui dixit: *Ego sum apostolus Christi; nil in
 me dubites, filia. Quem antecedeat (inquit Ado) puer
 luminis portitor, mamilla quoque virgini restituta, etc.;
 similiter, et Metaphrastes.*

etiam de sancta Agnete Ambrosius:

Solvit fines custodiæ
 Fides teneri nescia.

^s Beda genuinus: *Natale S. Agnetis, quæ sub Præ-
 fecto Urbis Sempronio ignibus injecta; sed his per ora-
 tionem exstinctis, gladio percussa est.*

^t Cod. Vat., sed laud recte:

O venerandum Agnes, tu mihi decus alma pudoris.

^u Prudent.: *Agnes fortis puellæ, Martyris inclytæ.*

^v Ven. card. Thomasius oper. tom. II, p. 384, ex
 veterum monumentis: *In natale S. Agathæ virginis
 et martyris, S. Damasi papæ.*

^w Alii: *quia sibi Christus eam sociat.*

^x Al. facit.

* Cuncta flagella eucurrit evans.
 † Ethnica turba rogum fugiens,
 Hujus et ipsa meretur opem;
 * Quos Fidei titulus decorat
 His venerem magis ipsa premat.
 Jam renidens quasi sponse polo,
 † Pro misero † rogata Damaso.
 Sic tua festa coli faciat,
 Se celebrantibus ut faveat.

CARMEN XXXI.

† Epitaphium Irene Sororis.

Hoc tumulto sacrata Deo nunc membra quiescunt.
 Hic soror est Damasi, nomen si quæris, Irene;
 † Voverat hæc sese Christo, cum vita maneret,
 Virginis ut meritum sanctus pudor ipse probaret.

† Ethnici, Ætna monte ignem vomente, ad virginis B
 templum ignem fugientes properant, acceptumque ejus
 amictum sepulcro impositum contra ignis impetum ad-
 hiduerunt, ignis autem protinus Dei beneficio regressus
 est. Metaphrastes.

† Hinc implorator Christi fidelibus auxillum Aga-
 thæ adversus Veneris ardores, sicut Ætnæ ignem
 Ethnicis extinxit, ita fidelibus flammam Venereas
 stimulosque reprimat.

† Versus hic ecclesiastico usui adaptatus fuit hoc
 modo: Pro miseris supplica Domino. Sic legitur in
 Elucidario ecclesiastico Clichtovei, qui hunc hym-
 num affert et interpretatur.

† Baronius, pag. 910 Appendicis, anno Christi
 384: Porro aureas illas de Virginitate lucubraciones,
 ad sanctam sororem virginem Irenem nomine a Dama-
 so scriptas fuisse putamus, quam et æfunctam prose-
 cutus est epitaphio, quod diu latens. Dei beneficio his
 diebus lucem emerit, sic se habet. Hactenus ipse. Ex-
 stitisse autem hic epitaphium in basilica S. Seba-
 stiani ad Catacumbas crederem, cum Anastasius Bi-
 bliothecarius dicat de Damaso: Hic fecit basilicas duas,
 unam juxta theatrum S. Laurentio, et aliam via Ar-
 deatina, ubi requiescit in Catacumbis, etc.; et in fine:
 Qui sepultus est via Ardeatina in basilica sua in idus
 Decembris, juxta marem suam et germanam. Viam
 Ardeatinam cum Appia sæpe confundunt ob vicini-
 tatem; vel quia illic protendebatur: sic et in Gestis
 S. Sebastiani legitur, quod SS. Marcus et Marcelli-

† Sic Tertullianus ad Martyr. cap. 5: Alii inter
 venatorum taureas patientissimi inambulaverunt. Sta-
 bant autem venatores flagris longo ordine dispositi,
 ante quos christiani martyres nudi incedere cogeban-
 tur, ut singulorum taureas acerbe inflictas exciperent.
 Vid. Euseb. lib. v, cap. 1, ibique Valesii alio-
 rumque notas et lib. vii, cap. 2. Hoc igitur poenæ
 genus Damasus eo versiculo respexisse putat Hol-
 stenius in not. ad act. SS. Perpetuæ et Felicitatis
 v. 33. Cæterum cum Acta Latina fortissimam hanc
 virginem, colaphis, Græca vero flagellis cæsam exprim-
 ant, Tillemontius loco παῖδιζομαι, mallet πατιζομαι.
 At cum πατιζω utrumque valeat, colaphis scilicet et
 virga, seu fuste cadere, latinum interpretem eorum-
 dem auctorum aliud pro alio reddidisse probat idem
 Damasus hoc loco.

† Pro usu chori pro miseris supplica Domino. Quis
 vero hic Damasus? an noster? Tillemontius hoc agere
 sibi persuaderi patitur: usum enim rhythmorum,
 quibus hic hymnus constat, longe posteriorem esse
 putat ætate Romani hujus pontificis. At ego haud
 facile concesserim rhythmos ætate Damasi postero-
 res esse, cum potius longe antiquiores esse evincat
 marchio Maffei vir. cl. Histor. diplom. p. 487. Si
 quis interim idem metri genus ab Hilario, Ambrosio,
 Paulino, Prudentio, aliisque usurpatum legat, vix

A Bis denas hiemes necdum compleverat ætas,
 Egregios mores vitæ præcesserat ætas.
 Propositum mentis pietas veneranda puellæ,
 Magnificos fructus dederat melioribus annis.
 Te, germana soror, nostri nunc testis amoris,
 Cum fugeret mundum dederat mihi pignus honestum,
 Quam sibi † cum raperet melior tunc regia cœli,
 Non timui mortem, cœlos quod libera adiret,
 Sed dolui, fateor, † consortia perdere vitæ.
 Nunc veniente Deo nostri reminiscere, virgo,
 † Ut tua per Dominum præstet mihi facula lumen.

CARMEN XXXII.

† Epitaphium Projectæ †.

Quid loquar aut sileam, prohibet dolor ipse fateri.
 Hic tumulus lacrymas retinet: cognosce parentem

nus sepulti sunt via Appia, milliario secundo ab Urbe,
 in loco qui vocatur ad arenas, quia cryptæ urenarum
 illic erant, ex quibus Urbis mœnia struebantur. In Mar-
 tyrologio ac Breviario legitur in via Ardeatina.

† Per extensum edidit Baronius, nam ex membra-
 nis D. M. habet.

† Exstat marmorea tabula in basilica SS. Martini
 et Silvestri titulo Equitii, ex qua hæc exscripsimus,
 et Baronius etiam edidit tom. VIII Annalium inter
 appendices. Estque prosepulchro Projectæ filie Flori
 consulis in ea notati; cuiusque anno Christi 383, se-
 cundum Pauviniū, et in Fastis, et in Chronico, et
 Baronius tom. IV Annual. Damasus vero sedit ab an-
 no 366, ad annum 384, erique pontificatus annus
 17. Quod ad finem scriptum DEP. deposita hic signi-
 ficat; et passim habentur hæc notæ in antiquis Chri-
 stianorum inscriptionibus, ac depos., deposit. in Mar-
 tyrologiis aliquando legitur depositio sancti. Et Ec-
 clesia in oratione pro mortuis, cuius depositionis diem
 commemoramus. Prudentius in hymno in ex-equiis De-
 functorum: Nunc suscipe terra fovendo. Et infra: Tu
 depositum tege corpus. Imo, et S. Paulus, II ad
 Timoth. 1: Scio cui credidi, et certus sum quia potens
 est depositum meum servare in illam diem; et S. Pe-
 trus epist. II, cap. 1: Certus quod velox est depositio
 tabernaculi mei. Depositum autem quasi ad tempus
 tantum, non in perpetuum, ob spem videlicet restur-
 rectionis, unde et dormire pro mori, et dormientes
 pro mortuis frequentissime in sacra Scriptura usur-

negaverit, quin ea saltem ætate in usu fuerit.

† Paulin. poem. 21:

..... Æternis jam pacta virago
 In cœlo thalamis, quam matris ab ubere raptam.
 Festino placitam sibi Christus amore dicavit.

Videant qui hæc vota aut improbant, aut impune
 frangi posse existimant.

† Carmen de Proto et Hyacintho, retinet melior
 sibi regia cœli; de sepulchro suo sublimes animas rapuit
 sibi regia cœli; et in Append. n. 4, rapuit sibi regia
 cœli.

† Erat itaque ex sacrarum virginum genere, quæ
 vitam religiosam domi suæ, ac cum suis proste-
 abantur, ut Marcellina, Eustochium, Principia, aliæ-
 que.

† Projecta, an Prejecta? Ex Marangono viro cla-
 rissimo:

MAR
 PREJECTO
 IN REFRICER

Atque iterum:

PREJECTE
 QUAE VIXIT ANNO
 UNO MENSES X. DIES VIII.
 QUIESCET IN PACE

Projectæ, fuerat primo quæ juncta marito,
Pulchra decore suo, solo contenta pudore;
Heu dilecta satis miseræ genitricis amore,
Accipe quid multis thalami post fœdera prima
Erepta ex oculis Flori genitoris a abivit,
Ætheriam cupiens cœli conscendere lucem.
Hæc b Damasus præstat cunctis solatia fletus.

CARMEN XXXIII.

¹ De sepulcro suo.

VIXIT. AN. XVI. M. X. DIES. XXV. DEP. III KAL. JAN. FL.

MEROBAUDE ET. FL. SATURNIN. CONSS.

Hic congesta jacet quæris si turba Piorum,
Corpora sanctorum retinent veneranda sepulcra,

patur, quia vigilatus, id est resurrecturus vult intelligi, ut ait Augustinus in Psalmum LXXXVII, inde et sepulcrum cœmeterium dictum quasi dormitorium. Inscriptionem autem hanc ex cœmeterio Priscillæ via Salaria huc translata credere; cum Sergius Papa II transtulerit multa corpora Sanctorum ex eo cœmeterio in hanc basilicam, ut docet vetus marmorea tabula hoc loco. Unde etiam monumenta transferre potuit Sergius, qui et ecclesiam hanc sanctorum Silvestri et Martini in meliorem pulchrioremque statum a fundamentis erexit, ut scribit Anastasius.

¹ Vidit Baronius, et ex hoc loco exscripsit pag. 913, dicens: *Rursum de loco suæ sepulturæ apud sanctos martyres collocandæ, nisi ipsum reverentia absteruisset, exstat ejusdem Damasi ejusmodi inscriptio, etc.* Versu antepenultimo, pro quis reponit *quis*, id est *quibus*. Est et aliud epitaphium illius quod habuimus supra ex Baronii tom. VIII. Intellige hoc loco de cœmeterio Callisti ad Sanctum Sebastianum, ibidemque positum fuisse dicendum est; nam et superius, et sequentia duo monumenta ex eodem loco sunt exscripta; ex quo verisimile est et istud. Xysti tamen II, pontificis socii, de quibus in epigrammate in cœmeterio Prætextati eadem via Appia sepulti leguntur, in Romano ac Usuardi Martyrologiis, et apud Anastasium Bibliothecarium; apud quos et Bedam nomina leguntur ipsorum Felicissimi et Agapiti diaconorum, Vincentii, et Stephani subdiaconorum. Item et beatus Quartus, ex S. Cypriani relatione Martyrolog. ac ipse etiam Xystus in cœmeterio Callisti, apud eundem Anastasium Bibliothecarium, et Romanum, ac Bedæ, et Adonis Martyrologium. Cœmeterium autem Prætextati contiguum, et par cœmeterii Callisti fuit, quod bene affirmat et illorum gnarus Bosius in notis ad S. Cæcilie passionem, et Parvinius de cœmeteriis hæc habet: *Cœmeterium S. Damasi papæ inter vias Ardeantinam et Appiam. De quo Damasi cœmeterio, in Joanne VII papa scribit Anastasius: Laboravit autem et in cœmeteriis beatorum martyrum Marcellini et Marci, Damasique sancti Pontificis. Quod si idem non est cum Callisti cœmeterio, erit contiguum, et pars etiam illius, nam et Athanasius scribit de Damaso, ut in superiori etiam retulimus: Hic fecit duas basilicas unam, etc.; et aliam via Ardeatina ubi requiescit in Catacumbis. Et paulo infra:*

a Lapis, abiit.

b Muratorius post fata quibus nuper cessit, superstes, Thes. Inscript. tom. IV, f. 1999, in schedis ad se missis scriptum reperit *clamans*, nullo tamen sensu ac repugnante archetypo.

c Vides igitur Sixtum alios habuisse martyrii socios, eos scilicet, quos Pontificale memorat; eaque de re immerito dubitasse Ruinartum in *Monito ad Martyrium S. Laurentii*.

d Dixi, qui sunt, de Damas. Carminibus:

A Sublimes animas rapuit sibi regia cœli,
c Hic comites Xysti portant qui ex hoste tropæa,
d Hic numerus procerum servat qui altaria Christi,
Hic positus longa vixit qui in pace Sacerdos;
Hic confessores sancti, quos Græcia misit;
Hic juvenes, puerique, senes, castique nepotes,
Quis mage virgineum placuit retinere pudorem.
Hic fateor Damasus e volui mea condere membra,
Sed cineres timui sanctos f vexare piorum.

CARMEN XXXIV.

¹ Epitaphium papæ Damasi quod sibi edidit ipse.

Qui gradiens pelagi fluctus compressit amarus,
Vivere qui præstat e morientia semina terræ,

Qui sepultus est via Ardeatina in basilica sua III Id. Decembris, juxta matrem suam et germanam. Et Beda de temporibus iisdem verbis: Damasus Romæ episcopus fecit basilicam juxta Theatrum S. Laurentio, et aliam in Catacumbis, ubi jacuerunt corpora sancta apostolorum Petri et Pauli, etc. Et Ado in Chronico eadem ad verbum quæ Beda, et alii. Facit ad ea, quæ Damasus in fine epigrammatis dixit, leg. 2, Cod. de Sacrosanctis Ecclesiis: Imperator Gratianus, Valentinianus et Theodosius AAA., Pancratio P. V. Nemo apostolorum, vel martyrum sedem humanis corporibus existimet esse concessam. Et postmodum Carolus imperator Magnus in Capitular. Franciæ lib. 1, num. 159, de Sepultura ubi non fiat sanxit, ut nullus deinceps in ecclesia mortuum sepeliat. Certe ob Ecclesiæ venerationem, nam in concilio Tiburcien. canone 17, habetur: Nullus laicus in Ecclesia sepelitur, nisi in communi cœmeterio. Corpora tamen antiquitus in Ecclesia sepulta nequaquam projiciantur, sed pavimento desuper facto, nullo tumulorum vestigio apparente, Ecclesiæ reverentia conservetur.

¹ Sic supra:

Gorgonlum retinet servat qui altaria Christi.

¹ Baronius: *Ad postremum autem hic subjicimus tibi ejusdem Damasi epitaphium, quod ipse vivens sibi conscripsit, pium valde; acceptum est ipsum ex pervetusto codice bibliothecæ Trevericæ ecclesiæ S. Petri; exscripsit illud Christophorus Broverus, Societatis Jesu professor. Romam vero ad nos misit Nicolaus Serrarius, ejusdem Societatis professor. Vide infra S. Damasi epigramma de suo sepulcro collocando ex antiquarum Inscriptionum libro, ac ex pagina 1172, num. 11, a Baronio etiam notatum in Appendice XII Annal. tomo. Ex basilica vero S. Sebastiani exscriptum fuisse hoc epigramma credi potest; ubi S. Damaso sepultum ex Beda, Anastasio aliisque infra dicemus. Corporis autem reliquiæ beatissimi hujus pontificis, in basilicam S. Laurentii ab ipso conditam translata post modum, antiquis etiam temporibus fuere, nam Bibliothecarius Anastasius scribit de S. Hadriano papa I: *Renovavit tectum basilicæ S. Laurentii, quam Damasi vocant, ubi et vestem super ejus altare destauracim (sic) simulque et aliam vestem de post altare fecit, ubi requiescit**

¹ Hoc erat antiquitas in Christianorum votis. Vid. Boldett. lib. 1, cap. 14, adnot. 339, ad Paulin. oper. Veron. edit.

¹ Hinc videri potest hoc carmen a Damaso compositum jam fere octogenario, post legem scilicet 2, C. de Sacr. Eccl., Gratiano, Valentiniano et Theodosio AAA. publicatam. Vid. Saraz. adnot.

¹ Hac eadem comparatione utitur Prudent. contr. Symmach. lib. II, vers. 306 et seqq. Paulin. de Obit. Celsi vers. 245 et seqq.

Solvere * qui potuit Lazaro ^b sua vincula, mortis
Post tenebras, fratrem post tertia lumina solis
Ad superos iterum ^c Mariæ donare sorori,
Post cineres Damasum faciet quia surgere credo.

CARMEN XXXV.

* De templo sancti Laurentii A. S. Damaso instaurato.

Hac Pater, ^d exceptor, lector, levita, sacerdos

corpus S. Damasi. Hæc Anastasius. Itaque illic re-
periebatur a temporibus Hadriani, qui sedit ab anno
Christi 772, vel tempore ipsius Anastasii. Caput
vero illius in basilica Vaticana servatur. Testes Pan-
vinus, Serranus, Ugonius, et ante ipsos Signori-
lis, qui jam ante annos ducentos sacras reliquias
Urbs retulit, cuius liber manuscriptus habetur in
Vaticana bibliotheca. Quod venerandum caput po-
pulo solemniter feria 2 Paschæ ostenditur cum aliis
reliquiis, brachium etiam illius ad S. Thomæ Pa-
rionis servari docet vetus marmorea tabula, in eo
loco, ab anno Domini 1130, Innocentio II papa: *Reli-
quiae hæc sunt, Brachium S. Damasi papæ, etc.*, et
de reliquiis ipsius habentur in basilica S. Mariæ
Transtiberinæ, ac S. Mariæ ad Martyres, et aliis
in ecclesiis Urbis.

^a De hoc carmine et duobus sequentibus Baro-
nius pag. 911 Appendicis in dicto tom. XII, anno
Christi 584: *Exstant adhuc de eadem basilica ejusdem
Damasi insignia monumenta nempe antiquæ inscri-
ptiones ibidem ab eo tunc positæ, quæ diu oblivione sep-
tæ veluti postliminio reversæ suum recipiant locum.*

^b Archibis, pro Archibus, nam v et b sæpius inter se
commutantur. Archium ex Græco factum est ἀρχῆον,
quod significat Palatium, regiam, magistratum
ædes, judiciale forum, atque inde etiam chartophy-
laciū, quia ἀρχῆα vicina sunt chartophylacia sint
illorum membra. Vulpianus leg. 9, § de Pœnis: *Ne
eo loco sedeant, quo in publico instrumenta deponun-
tur, archivo forte, vel grammatophylacio.* In Decret.
sæpius fit mentio de ecclesiario Archibus, et Bur-
chardus in tit. Quibus modis naturales effie. legit.
§ Illud in fin.: *Ecclesiæ Archibus, hoc est ubi vene-*

^a Cod. Vatic. 1578.

Solvere qui potuit legatia vincula.

^b Hæc etiam voce Tertullianus utitur de Resurr.
cap. 54, ut circumvolutas Lazaro institas exprimat.

^c Cod. Vatic. *Marthæ*, ut etiam apud Sirmondum,
oper. tom. II, p. 786. Cæterum Lazarum circumvo-
lutas institis constructum, atque a sororibus Martha
et Maria Christo Salvatore oblatum sæpe represen-
tarunt veteres Christiani, aut sarcophagis, aut cœme-
teriorum picturis, velut certum futuræ resur-
rectionis argumentum, ut apud Aringum, Bosium,
Boldettum, ac nuper apud cl. P. Thom. Mamachium
antiquit. Christian. tom. I, p. 272, 273 et 282.

^d Exceptoris ecclesiastici officium sic describit
Eunodius in Vita Epiphaniæ Ticinensis: *Annorum
serme octo lectoris suscepti officium Nota-
riam in scribendo compendia, et figuras varias verbo-
rum multitudinem comprehendentes brevi assecutus, in
EXCEPTORUM numero dedicatus enituit, cæpitque jam
talis excipere, qualis posset sine bonorum obloquutione
dictare.* Sirmond. oper. tom. I, pag. 996, Ven. edit.
Hinc causas errorum, qui sæpe in mss. codicibus
occurrunt, facile deprehendis. Vides etiam ex lec-
toris ordine ad officium exceptoris gradum statui.
Erantne vero exceptores in quolibet Urbis titulo?
an potius septem duntaxat, quot a Clemente insti-
tutos notarios legimus pro Actis martyrum conscri-
bendis? Ita ego crederem: cui enim bono in quolibet
titulo notarii singuli et exceptores? Quanquam igitur
Damasi nostri pater adscriptus fuerit S. Laurentii
titulo, nihil obstat, quominus notarius et exceptor
esse potuerit pro septima regione ecclesiastica, cui
basilica illa accensebatur. Extinctis vero persecutio-

A Creverat hinc meritis, * quoniam melioribus actis:

Hinc mihi provento Christus cui summa potestas
Sedis apostolicæ voluit concedere honorem.

^a ^f Archibis fateor volui nova condere tecta,

Addere præterea dextra lævaque ^g columnas,

Quæ Damasi teneant proprium per sæcula nomen.

rabilia vasa servantur. Præter hoc et duo alia quæ
sequuntur de basilica Sancti Laurentii epigrammata,
habes infra aliud ejusdem Damasi. De ea Anasta-
sius Bibliothecarius: *Hic fecit basilicas duas, unam
juxta Theatrum sancto Laurentio, et alteram via Ar-
deatina, ubi requiescit in Catacumbis, etc.* Et infra:
*Hic constituit titulum in urbe Roma scilicet basilicam,
quam ipse construxit, ubi et donavit patenam argen-
team pensantem libras, etc.; reliqua dona leges apud
B ipsum. Beda de sex Ætatibus, sive de Temporibus:
Damasus episcopus fecit basilicam juxta Theatrum S.
Laurentio, et aliam in Catacumbas, etc.* Eadem et
Ado in Chronico. S. Hadrianus I papa ad Carolum
regem de Imaginibus; habetur post septimanæ syno-
dum: *Item in sancto II concilio S. Damasus elegantis-
simus papa propriam suam fecit ecclesiam, cujus sancti
Gregorius papa meminit in dialogis, quæ ex no-
mine conditoris Damasi vocatur: similiter a tunc us-
que hactenus historiis sacris et imaginibus pictam ha-
bemus.* Sancti Gregorii in Dialogis hæc sunt verba
lib. IV, cap. 31: *Ad Ecclesiam S. Laurentii marty-
ris, quæ ex nomine conditoris Damasi vocatur, etc.*
De Hadriano papa scribit Anastasius Bibliothecarius:
*Renovavit etiam et tectum basilicæ S. Laurentii,
quam Damasi vocant, ubi et vestem super altare de
stauravit (sic) simulque, et etiam vestem de post altare
fecit, ubi requiescit corpus S. Damasi.* Titulum au-
tem hujus ecclesiæ fuisse ante pontificatum Damasi,
innuit hoc epigramma, ipsumque Damasum clericum,
diaconum, sacerdotem inibi fuisse, dum scribit:

Hinc Pater exceptor, lector, levita, sacerdos
Creverat hinc meritis quoniam melioribus actis
Hinc mihi provento Christus, etc.

nibus, ac pace Ecclesiæ parta, adhibitos illos fuisse
legimus ad excipiendas disputationes et orationes,
quæ in synodis aliisque ecclesiasticis conventibus
habebantur. Bingham. lib. III, cap. 43, § 5; Vales.
ad Socr. lib. V, c. 22. Tenebantur præterea Acta
omnia causarum, quæ ad Ecclesiam, ejusque res
quoquomodo pertinebant, excipere, eaque referre ju-
debantur primicerio notariorum, cui parebant. Vid.
Anastas. et Altaserræ aliorumque notas.

^e Paulin. not. 5, *Crevit meritis, qui crescere sede
noluit.*

^f Si cl. Facciolo credimus, qui Vossium testem
advocat, cum *Archium*, aliquando pro templo acci-
piatur, sive adyto templi, ea vox ferri posset. Quid
vero si legamus *Arcubus hæc volui nova condere tecta?*
Suspicio igitur laterales basilicæ naves, easque ar-
cuatas, a Damaso ædificatas: id enim indicare vi-
dentur columnæ, quas præterea *dextra lævaque* parte
a se additas ait. Arcuatis vero navibus, quæ columnis
illis fulciebantur superstructas cellas, et mansiones,
a quibus esset pro viduis et virginibus in Ecclesiam
prospectus. Nam quæ de regis ædibus, palatio, et
judiciali foro Sarazanicis offert, nugæ sunt.

^g Eas ipsas scilicet, quæ nunc ornant atrium ma-
gnifici Cancellariæ palatii; eo enim translatae sunt
jussu cardinalis Riarii, cum veterem fatiscentem
basilicam a fundamentis diruit, novamque et amplio-
rem, quæ nunc exstat, loco laud multum permutato,
ædificari curavit, substratis columnarum vice pilis
lapideis. Vid. cl. Marangonium *delle Cose gentilesche*,
cap. 64.

Hinc de Templo S. Laurentii jungendum esset car-
men de Fontibus S. Laurentii, si Damasi fœtus esset,

CARMEN XXXVI.

¹ *De fontibus Vaticanis.*

Cingebant latices montem, teneoque meatu

Et pontifex factus novum templum exædificasse tibi :

Archibis fiteor volui nova condere testæ,
Addere præterea, etc.

Mos erat pluribus hinc retro annis, in hac ecclesia
potula dari populo ad honorem S. Damasi, die illi
sacro, et pro ægrotorum ac febricitantium salute,
uti legitur in veteri libello mirabilium urbis Romæ,
et scribit Novidius in Sacris Jastis sub Paulo III papa
his Carminibus :

Solvat anhelanti defeeta ut corpora morbo
Potula dat plebi, sumit et æger opem.

Antiquissimum sigillum capituli hujus ecclesiæ a me
olim repertum pluribus annis in Museo nostro fuit,
quod ne deperderetur, capitulo et canonicis ejus-
dem basilicæ dono dedi, et hoc loco representan-
dum curavi : litteræ in eo hoc sibi volunt : SIGIL-
LUM CAPITULARE SANCTI LAURENTII IN DA-
MASO (*hic habetur in ed. Sarazaniana Sigillum*).
Imagines in illo sculptæ sunt sanctus Damasus, se-
dens in solio cum pluviali credo ac mitra sive regno,
manibus tenens ecclesiam, vel basilicam veteri ec-
clesiastico more, quo in antiquis picturis ac musi-
vis pluribus videmus pontifices manibus gestantes
ipsam Ecclesiam, quam vel ædificarunt, vel orna-
runt; illamque porrigit S. Laurentio stanti dalmatica
induto, illam sibi traditam recipienti. Ex pontifici-
bus autem Ecclesiam manibus gerentes videmus Ho-
norum I in abside nusiva S. Agnetis, via Nomen-
tana, docent carmina ibidem adscripta :

Præsul Honorius hæc vota dicata dedit.
Vestibus et factis signantur illius ora.

Cujus Anastasius etiam meminit. In Ecclesia S. Vin-
centii ad Lateranum visitur Joannes IV papa eodem
modo cum Ecclesia ubi epigramma sic cepit :

Martyribus Christi Domini pia vota Joannes
Reddidit antistes, vivificante Deo, etc.

De qua et Anastasius. Ad S. Praxedis, et ad S. Ceci-
liæ trans Tiberim, videmus pontificem Paschalem
cum Ecclesia. Carmina indicant in his locis exstantia;

ut Sarazanius censuit : sed cum mihi aliud videatur,
ut integrum lectori judicium sit, illud hoc loco in-
pressum dabo :

Iste salutaris Fons continet inclytus undas,
Et solet humanam purificare luem.Munia sacra quæ sint vis scire liquoris ?
Dant regnatricem flumina sancta fidem.Abiit Fonte sacro veteris contagia vitæ,
O nimum felix, vive renatus aqua.Hunc fontem quicumque petit, terrenâ relinquit,
Subjicit et pedibus cæca ministeria.

Cæterum de fonte hoc mentio est in *Vita Damasi*
a Benedicto presbytero conscripta, ex qua hæc tran-
scribenda et hoc afferenda duxi : *Nuper res est hæc*
gesta, quam factam vidimus in ejus ecclesia in sacro
*fonte, quem ipse venerandus Damasus construxit. Sab-
bato Paschalis festivitatis, dum turbæ sese comprime-
rent ad baptismum, puerulus de manu sacerdotis*
*elapsus est, atque in uno fonte demersus, et post spe-
ritium fere unius horæ, dum sperant omnes jam mor-
tuum, et quidam vir mansionarius ipsius ecclesiæ in*
fiduciam sancti Damasi se projiciens in fontem, et
abstrahens eum, secum saluum et illæsum reduxit :
quod nos omnes videntes non ambigimus merito S.
Damasi fuisse. Quo vero loco fons ille positus fuerit
nunc latet : solebant aquæ plerumque derivari ad
atria et vestibula ecclesiarum pro usu baptismi et ad
lotionem cleri et plebis. Vid. adnot. 41 et adnot.
469 ad Paulin. oper., Veron. edit.

¹ Vide ne dicta repetam. oua: cap. ultimo, § 3, ex

A corpora multorum cineres atque ossa rigabant.

• Non tulit hoc Damasus communi lege sepultos
Post requiem tristes iterum persolvere pœnas.

et Gregorium IV ad S. Marcum eodem modo, ubi
et nomen illius legitur. SANCTISSIMUS D. N. GRE-
GORIUS PP. et in hexasticho habetur :

Hanc tibi proque tuo perfect præsul honore,
Gregorius, Marce, eximio cum nomine Quartus.

Et post illos Innocentius II ad S. M. trans Tibo-
rim, ubi in fine epigrammatis legitur :

Cum moles ruitura vetus foret, hinc oriendus
Innocentius hanc renovavit Papa secundus.

¹ Ex tabula marmorea quæ exstat in subterraneis
cryptis Vaticanæ basilicæ. Monumentum est de fon-
tibus Vaticanis S. Petri olim dilapsis, a Damaso
papa, ne mortuorum corpora labefactarent, monte
exciso, exsiccatis aquis, ac reperto fonte in saluta-
ris baptismi usum, curante Mercurio diacono. Edi-
dit Baronius tom. Annal. IV sub anno Christi 384,
Damasi 18; sed male legitur apud ipsum *læcus*, pro
latices in primo versu : excerptum enim fuerat ex
manuscriptis basilicæ illius. De eodem fonte bap-
tismi S. Petri vide etiam Damasi carmen infra ex
Inscriptionum libro, et pag 1163, num. 40, de qui-
bus fontibus, et Prudentius in Peristophano, de
Passione apostolorum Petri et Pauli :

Dextra Petrum regio tectis tenet æreis receptum,

Canens oliva, et murmurans fluente,
Namque supercilio saxi liquor ortus excitavit

Fontem perennem Chlismatis feracem ;

Nunc pretiosa ruit per murmura lubricatque clivum

Donec virenti fluctu, et Colymbo
Interior tumuli pars est ubi lapsibus sonoris
Stagnum nivali volvitur profundo, etc.

Et sanctus Paulinus, epistola 31, ad Alithium epi-
scopum, qui de fontibus in atrio S. Petri, dum ele-
gantissime describit basilicam ipsam, ac fontes præ-
dictos. His Damasi carminibus recens addita fuit me-
moriam talis ibidem :

C Paulus V. Pont. Max. Carmina a S. Damaso PP.
I. ante annos M C C L. ob exsiccata ab se humiditate
in vetere hujus basilicæ pavimento multorum in Christo
quiescentium memorias labefactantem edita suoque

Ciampinio præmonui. Cæteram Damasus primus
auctor operis, aquas, ut videtur, collegit, et deriva-
vit in fontem. At operi ipsi studio deinde et impensis
Macrobi Longiniani P. U. accessionem factam colligimus
ex alio hoc carmine, quod Sarzanius postremo
numero collocavit :

Qui peccatorum sordes abolere priorum,
Terrenisque optas maculis absolvere vitam,
Huc ades ad Christi fontem sacrumque liquorem.
Corpus ubi ac mentes pariter sensusque lavantur.
Æternumque datur casto baptismate munus.
Hanc autem illi sedem construxit ab imo,
Militiæ clarus titulis aulæque fidelis
Romaæque urbis præfectus Longinianus.

Qua etiam de re, alia exstat inscriptio a Suaresio
D extra portam Portuensem exscripta, et a Muratorio
relata Thes. Inscript. tom. IV, pag. 1984.

HIC EST LONGINIANUS QUI FONTES BAPTISMATIS CON-
STROXIT SANCTI PAPÆ DAMASI VERSIBUS NOBILITATOS.

Longinianus Urbanam præfecturam administrabat,
eodem Muratorio adnotante, anno 391, decennio
scilicet a morte Damasi clauso, atque idem ille est,
quo curatore statuarum Arcadio et Honorio simila-
ra constituta legitur in inscriptione relata a Donat.
lib. 1, cap. 15. Quamobrem Prudentii carmina, quæ
Baronius attulit, fontes describunt non solum corri-
vatos pridem a Damaso, et extractos, verum etiam
ab eodem Longiniano novatos deinde, et elegantius
ornatos..

Protinus aggressus magnum superare laborem
 Aggeris immensi dejecit culmina montis.
 Intima sollicitè scrutatus viscera terræ
 Siccavit totum quidquid madefecerat humor,
 Invenit fontem, præbet qui dona salutis.
 Hæc curavit Mercurius levita fidelis.

jussu hoc marmore incisa ad venerandæ antiquitatis monumentum pie servatum ex templi ejusdem ruinis hic reponi mandavit anno M. D. CVII.

Ex Baronii tom. VIII, in addendis ad tomum quartum pag. 799 Appendixis cum sequentibus; et dicto tom. IV, addita in secunda editione pag. 449.

¹ Quæ sequuntur carmina, edita sunt in libro Inscriptionum antiquarum Gruteri ad finem; descripta autem ab eo fuere ex antiquo codice, in membranæ bibliothecæ Palatinæ, qui Romam postea translatus, nunc asservatur in bibliothecâ Apostolica Vaticana, num. 552. Ex isto Inscriptionum libro carmen hoc 17 edidit Baron. tom. XII, in Appendice pag. 913, sub anno Christi 384, legitque versu ultimo tenent; cum ibidem male legatur tenent. Primus versus est Virgilio in *Æneid.* Aliud de his fontibus epigramma habuimus supra ex basilica Vaticana, quo loco etiam hæc existisse carmina docet titulus appositus primo epigrammati dicti codicis Palatini. Baptisterium etiam Lateranense S. Sixtus III papa versibus exornavit ut scribit Anastasius: *Hic fecit in basilica Constantiniana ornamentam super fontem, quod ante ibi non erat; idem epistylia marmorea et columnas porphyreticas crexit, quas Constantinus Augustus congregatas dimisit, et jussit ut erigerentur, quas et versibus exornavit, etc.* Qui verus, et adhuc apparent bini per zoophorum distributi, quos primum cudit Panvinus libello de septem Ecclesiis; sed quia apud ipsum variatus est ordo carminum, damus et nos suo ordine restitutos, nam cum eorum initium sit ea parte, qua a porticu S. Venantii in baptisterium ingredimur, deinde sequendum est in gyrum usque ad finem. Carmina sunt hæc ut sequuntur:

Genus sacrandæ polli hic semine nascitur almo,
 Quam fecundatis spiritus edit aquis.
 Mergere, peccator, sacro purgande fluente;
 Quem veterem accipiet, proferet unda novum.
 Nulla reuascentum est distantia, quos facit unum
 Unus fons, unus spiritus, una fides.

A

CARMEN XXXVII.

¹ *Ad fontes.*

Non hæc humanis opibus, non arte magistra,
 Sed præstante Petro, cui tradita janua cœli est,
 Antistes Christi composuit Damasus.
 Una Petri sedes, unum verumque lavacrum,
 Vincula nulla tenent, Acbathius votum solvit.

Virgineo foetu genitrix Ecclesia natos
 Quos spirante Deo concepit, amne parit.
 Insons esse volens isto mundare lavacro
 Seu patrio premeris crimine, seu proprio.
 Fons hic est vita, et qui totum deluit orbem,
 Sumens de Christi vulnere principium.
 Cœlorum regnum sperate, hoc fonte renati;
 Non recipit felix vita semel genitos.
 Nec numerus quemquam scelereum, nec forma suorum
 Terreat; hoc natus flumine sanctus erit.

Habemus et de fontibus S. Ambrosii carmina quæ hic apponimus, edita cum nonnullis aliis ejusdem sancti, ex eodem codice Palatino apud Gruterum hoc titulo:

Versus Ambrosii ad Fontem S. Tectæ.

Octachorum sanctos templum surrexit in usus;
 Octagonus fons est munera dignus eo.
 Hoc numero decuit sacri baptismatis anlam
 Surgere, quo populis vera salus rediit
 Luce resurgentis Christi, qui claustra r. solvit
 Mortis, et e tumulis suscitet exanimés.
 Confessosque reos maculoso crumine solvens,
 Fontis puriflui diluit irriguo.
 Hic quicumque volet probrosæ crimina vitæ
 Ponere, corda lavent; pectora munda gerant.
 Huc veniant alacres; quamvis tenebrosus adire
 Audeat, abscedet candidior nivibus.
 Huc sancti proferent, non expers ullus aquarum
 Sanctus in his regnum est consiliumque Dei,
 Gloria justitiæ, nam quid divinius isto?
 Ut puncto exiguo culpa cadat populi.

Post hæc Ambrosii versus, sequuntur in codice Palatino alii de ecclesia S. Anastasiæ a Damaso olim exornatæ, quos idcirco hic edendos censuimus.

In Sanctæ Anastasiæ.

Antistes Damasus picturæ ornavit honore
 Tecta, quibus nunc dant pulchra metalla decus.
 Divite testatur pretiosior aula nitore,
 Quos rerum effectus possit habere fides.
 Papæ Hilari meritis olim devota Severi
 Necaon Cassiæ meus dedit ista Deo.

APPENDIX

AD OPERA SANCTI DAMASI PAPÆ.

(Carmina a Grutero ex cod. Palatin. edita.)

I.

Omnia, quæque vides, proprio quæsitâ labore,
 Cum mihi gentilis jamdudum vita maneret,
 Institui, cultum cupiens cognoscere mundi.
 Judicelo post multa Dei mellora sequutus,
 Contemptis opibus, malui cognoscere XPM:
 Hæc mihi cura fuit, nudos vestire petentes,
 Fundere pauperibus, quidquid concesserat annus;
 Psallere et in populis volui modulante Propheta:
 Sic merui plebem XPI retinere Sacerdos.

II.

Tempore, quo gladius secuit pia viscera matris,*
 Sexaginta duo capti feritate Tyranni,
 Extemplo ducibus missis sua colla dedere

D Confessi XPM, superato Princepte mundi

Ætheriam petiere domum, regnumque piorum.

III.

Discite, quid meriti præstet pro rege feriri,
 Fœmina non timuit gladium, cum notus obivit;
 Confessa XPM meruit per sæcula nomen.

IV.

Stringe, dolor, lacrymas; quæris, plebs sancta, re-
 Levitam, subito rapuit sibi Regia.cœli. [demptum
 Dulcia nectareo promebat mella canore,
 Prophetam celebrans sacro modulamine senem;
 Hæc fuit insœntia vita laudata juvenus:
 Invidia infelix tandem compressa quiescit;
 Nunc Paradisus habet, sumpsit qui ex hoste tropææ.

* Quidquid a præcedentibus carminibus hic repetitum est italico caractere scripsimus. Ed. by Google